

# VĚSTNÍK

Národopisné společnosti  
československé  
při ČSAV  
a Slovenskej  
národopisnej spoločnosti  
pri SAV

---

Čís. 1 ● 1964

## 100 ROKOV MATICE SLOVENSKEJ A TRADÍCIE MUZEÁNEJ SPOLOČNOSTI SLOVENSKEJ

*Juraj Paška*

Založenie Matice slovenskej bolo nielen významným kultúrnym, ale i politickým činom a znamenalo veľký úspech slovenského národa v boji proti rastúcemu národnému a sociálnemu útlaku.

Matica slovenská vznikla v čase, keď v rakúskom mocnárstve víťazili kapitalistické výrobné vzťahy a nacionalizmus sa stal jednou z hlavných ideologických a politických zbraní nastupujúcej buržoázie v boji proti feudálnemu zriadeniu.

Slovenské národné hnutie, začínajúce ešte v deväťdesiatych rokoch 18. storočia, bolo v Uhorsku od začiatku vo veľmi nepriaznivej situácii. Nemalo vlastnej vládnej triedy — tá sa pomadžarčila — nemalo svoje mestské centrá, o ktoré by sa mohlo opierať. Formovaniu slovenského národa stál v ceste aj nacionalizmus panujúceho maďarského národa, ktorý kládol slovenskému hnutiu všemožné prekážky.

Okrem toho bolo slovenské národné hnutie dlhé roky rozdelené aj priehradami jazykovými (ber noláčtina a biblická čeština) a konfesijnými. Preto malo preň prvoradý význam vytvorenie celonárodného centra, v ktorom sa zjednotili všetci predstavitelia slovenského národného hnutia a v ktorom sa pestovala národná kultúra v jednotnom spisovnom jazyku. Týmto centrom sa stala po dlhom namáhanom národnom boji Matica slovenská.

Až do svojho násilného umlčania maďarskou vládnúcou triedou Matica bola národu všetkým: okolo nej sa sústreďovali všetky kultúrne a osvetové snahy na Slovensku, vedecká i zberateľská činnosť. Vysoko si dnes ceníme najmä širokú ľudovú výchovnú činnosť, ktorú Matica slovenská vykonala v prvom období svojho pôsobenia, pretože v tejto činnosti sa v tých časoch výrazne prejavovali revolučno-demokratické myšlienky a názory, ktoré najreálnejšie vyjadrovali skutočné sociálne potreby a požiadavky ľudových mas. Preto pôsobenie Matice slovenskej v týchto rokoch, akokoľvek hatené a obmedzované vládnúcimi triedami, malo svoj veľký politický význam a zohralo dôležitú úlohu v zápase slovenského ľudu o národnú slobodu i o sociálny, a najmä kultúrny pokrok.

Založením Matice slovenskej úspešne vyvrcholili i dlhoročné snahy našich vzdelancov o organizovanie vlastivedného výskumu a o dokumentáciu našej národnej minulosti. Matica od svojho vzniku usilovne zbierala najrôznejšie pamiatky slovenskej duchovnej i hmotnej kultúry, ako knihy, rukopisy, rôzne muzeálne predmety a jej početné zbierky sa stali základom matičného múzea, ktoré bolo vlastne prvou národnou knižnicou i prvým slovenským národným múzeom.

Zakladatelia Matice slovenskej považovali zbieranie národných kultúrnych pamiatok a dokumentov za jednu zo základných úloh spolku a venovali budovaniu knižnice a muzeálnych zbierok sústavnú pozornosť. V nich videli nielen významné dokumenty dosvedčujúce samobytnosť a kultúrnu minulosť národa, ale aj dôležitý zdroj poučenia a vzdelávania, a preto sa usilovali o čím rýchlejšie sprístupnenie matičných zbierok.

Z týchto snáh slovenských vzdelancov, ktoré sa Matici v polofeudálnom Uhorsku podarilo realizovať len čiastočne, vyrástla v deväťdesiatych rokoch v „Dome“ slovenskej účastinárskej spoločnosti nová bibliotéka, nové múzeum a na podnet Andreja Kmeťa bola založená Muzeálna spoločnosť slovenská, úspešne nadväzujúca na vedeckú a zberateľskú činnosť Matice slovenskej. Zrod týchto významných národných inštitúcií je najlepším dôkazom sily a odolnosti slovenského národa, skvelým potvrdením toho, ako hlboko zakorenili v národe myšlienky, ktoré rozvíjala Matica slovenská.

V podmienkach stupňovaného sociálneho i národnostného útlaku predstaviteľa slovenského národného hnutia neskladajú ruky do lona, aj keď sa v prvých rokoch po zatvorení Matice slovenskej objavila určitá dočasná pasivita. Schádzajú sa na augustových slávnostiach, ktoré po Matici slovenskej organizovala Živena, snujú ďalšie plány a robia konkrétne prípravy na podopretie svojho politického boja, a najmä slovenského kultúrneho života. Veľký význam pripisujú naďalej najmä oživeniu slovenskej vedy a výskumu, pretože chcú v zmysle Kmetovho hesla „vedou oživiť k uznaniu, cti, k voľnosti priviesť svoj utláčaný národ“.

Myšlienka na založenie Slovenského národného múzea, ktoré by nahradilo zavreté matičné múzeum, sa zrodila v Martine už roku 1887 na vydarenej Národopisnej výstave, ktorú usporiadala Živena.

Roku 1890 založili slovenskí národovci v Martine účastinársku spoločnosť, múzeum a bibliotéku, ktorá mala v zbieraní národných pamiatok nahradiť umlčanú Maticu. Muzeálne a knižničné zbierky ukladali v tzv. Dome, ktorý Národným domom úrady nedovoľovali nazývať. Kmeť daroval tomuto múzeu všetky svoje zbierky a nabádal k tomu aj ostatných. No bez spracovania zbierky uložené v Dome neprinášali veľký užitek. Na ich vedecké spracovanie bola potrebná organizovaná živá vedecká inštitúcia, a preto Kmeť v Národných novinách roku 1892 navrhuje založenie Učenej spoločnosti so sídlom v Martine (a s filiálkami po všetkých mestách slovenských), v ktorej spoločnosti by sa združovali slovenskí vzdelanci pri pestovaní vedy.

Muzeálna spoločnosť slovenská bola potom založená 24. apríla 1893 a hneď po svojom založení stala sa dôležitou organizátorkou slovenského vedeckého života. *Sborník Muzeálnej spoločnosti slovenskej* (od roku 1896) a *Časopis Muzeálnej spoločnosti slovenskej* (od roku 1898) boli popri *Slovenských pohľadoch* jedinými slovenskými vedeckými časopismi až do roku 1918.

Muzeálna spoločnosť slovenská sa pričínala aj o postavenie samostatnej budovy pre zbierky slovenského národného múzea, do ktorej boli roku 1907 presťaho-

vané i muzeálne a knižničné zbierky, uložené do tých čias v nevyhovujúcom Dome. Múzeum v Martine bolo do roku 1918 jediným verejne prístupným slovenským múzeom a práve ono to bolo, ktoré matičným myšlienkam pomáhalo kliesniť cestu z obdobia tmy a útlaku od obdobia slobodného rozvoja slovenskej národnej kultúry, vedy i slovenského múzejníctva.

Utvorenie samostatného štátu Čechov a Slovákov na troskách Rakúsko-Uhorska r. 1918 znamenalo veľký pokrok v tom, že ľud zhodil stáročné jarmo národného útlaku a vydobyl si základné podmienky pre slobodnejší kultúrny rozvoj.

Matica slovenská bola manifestačne obnovená 1. januára 1919 a v nových podmienkach oveľa voľnejšie a úspešnejšie pokračovala vo svojej zásluznej kultúrno-výchovnej a národno-vedomovacej práci. Rozvíjala osvetovú prácu, zakladala knižnice, organizovala ochotnícke divadlo i vedecký výskum. Vo svojej činnosti sa ešte viac ako v minulosti orientovala na široké potreby ľudu. Po mestách a po dedinách zakladala svoje miestne odbohy, ktoré usporadúvali prednášky, slávnosti, kurzy a divadelné predstavenia. S menom Matice slovenskej je späté aj budovanie slovenských ľudových knižníc.

Roku 1925 zriadila Matica osobitnú „výpravňu“ kníh, ktorá sa starala o budovanie obecných knižníc a má veľké zásluhy na realizovaní prvého knižničného zákona na Slovensku. Na pomoc ochotníckym divadelným súborom utvorila Matica slovenská osobitné ústredie.

Veľkú pozornosť venovala Matica slovenská vydávaniu kníh a časopisov. Vydávala diela slovenských klasikov i súčasných spisovateľov, čítanie pre študujúcu mládež, aj preklady zo svetovej, a najmä ruskej literatúry.

Práce vedeckých odborov v obnovenej Matici slovenskej sa zameriavali hlavne na históriu, literárnu históriu, jazykovedu a národopis; no Matica sa starala aj o rozvoj literatúry, výtvarného a hudobného umenia. A znova, ako v období neslobody, slovenskej vede nezištne pomáhali i viacerí českí vedeckí pracovníci.

Tak sa už od prvých rokov organizovaného rozvoja slovenskej vedy stretávali v spoločnej práci slovenskí a českí učitelia, kultúrni činitelia, vedci a umelci a popri skúsenejších českých druhoch v dennej práci vyrastali tak i kádre našej slovenskej vedy a kultúry.

V triednych a politických zápasoch predmníchovskej republiky snažila sa Matica slovenská zastávať neutrálne stanovisko. Stránila sa politického boja a snažila sa pestovať nadtriednu národnú kultúru v domnení, že tým najlepšie slúži slovenskému ľudu. Buržoázia sa síce snažila využiť túto celonárodnú ustanovizeň pre ovplyvňovanie všetkých vrstiev národa v duchu svojich ideí, ale nepochodila.

Vec Matice slovenskej bola vždy vecou celého národa. Matica mala širokú členskú základňu; jej vedecké a umelecké odbory mali pomerne samostatné postavenie a boli pod priamym vplyvom pokrokových síl národa, pod vplyvom slovenského pracujúceho ľudu. To všetko, ako aj demokratické tradície Matice z čias národného a sociálneho útlaku, nikdy nedovolili úplne zneužiť Maticu slovenskú na protiľudové ciele. Preto pri mobilizovaní pokrokových síl do boja proti fašizmu počítala s Maticou slovenskou aj Komunistická strana Československa, ktorá v Matici vždy videla celonárodnú inštitúciu.

V období tzv. slovenského štátu časť ľudáckych predstaviteľov Matice vyvinula veľké úsilie, aby využili Maticu slovenskú pre propagáciu ľudáckej ideológie a pod ich nátlakom vyšli v mene Matice niektoré prorežimistické vyhlásenia. No demokratické sily v Matici slovenskej nikdy nepripustili, aby sa Matica

stala povoleným nástrojom fašistickej osvety. Aj v období Iudácko-fašistického diktátu Matica vydávala pokrokové knihy, ktoré vyvolávali búrku protestov predstaviteľov režimu, odmietla organizovať revíziu obecných knižníc od pokrokovej literatúry a práca v miestnych odboroch Matice sa na mnohých miestach vyvíjala priamo ako protipól oficiálnej osvety, t. j. v slovenskom a v demokratickom duchu. Táto činnosť Matice slovenskej znamenala konkrétnu pomoc prípravám Slovenského národného povstania i víťazstvu nášho radostného dneška.

Po oslobodení Slovenska a celej ČSR Sovietskou armádou pokračovala Matica slovenská vo svojej vedeckej a ľudovýchovnej práci, avšak búrlivý hospodársky a kultúrny rozvoj Slovenska v socialistickom Československu vyvolal také požiadavky, že Matica sama vonkoncom už nemohla stačiť plniť všetky tie funkcie, ktorá plnila ako čelná kultúrna inštitúcia nerozvitého národa. Jej vedecká činnosť sa preto postupne preniesla do Slovenskej akadémie vied, bývalé vedecké odbory Matice slovenskej stali sa jadrom vedeckých ústavov Akadémie; pre osvetovú a ľudovýchovnú prácu sa vytvorili nové samostatné ústredia a popularizačnú prácu, ktorú Matica po oslobodení široko rozvinula, prevzala Československá spoločnosť pre šírenie politických a vedeckých poznatkov. I vydavateľská činnosť sa postupne rozvetvila na viaceré nové špecializované vydavateľstvá.

V rámci tejto delby práce pripadla Matici slovenskej významná čestná úloha — nadväzujúc na svoju bohatú zberateľskú činnosť a prácu na poli slovenského knihovníctva — plniť funkciu slovenskej národnej knižnice.

Dnes je Matica slovenskou národnou knižnicou a knihovedným ústavom. V tejto funkcii na úseku knižnej kultúry pôsobí v duchu svojich najlepších tradícií. Je naďalej vedeckým ústavom, organizuje a robí vedecký výskum v oblasti knihovníctva a bibliografie, zbiera, opatruje a sprístupňuje spracované tlače, rukopisy a iné dokumenty literárnej povahy a zároveň ako metodické ústredie rozvíja záslužnú ľudovýchovnú činnosť, usiluje sa o to, aby dobrá kniha čo najlepšie slúžila pracujúcim vo všetkých knižniciach jednotnej sústavy. Matica sa stará aj o popularizovanie literárneho dedičstva slovenských klasikov, pomáha zriaďovať literárne múzeá a je zároveň vydavateľkou knihovníckych a bibliografických publikácií.

Šírenie kníh a vzdelania prostredníctvom tlačeného a písaného slova patrilo vždy medzi popredné úlohy Matice slovenskej, dnes však môže rozvíjať túto činnosť v duchu svojich najlepších tradícií plánovite a v súlade s potrebami našej socialistickej spoločnosti, pre ďalší rozkvet slovenskej vedy, kultúry a pre bohatý, šťastný život našich pracujúcich.

## SLOVENSKÁ MENŠINA V JUHOSLÁVII

*Slobodan Zečević*

Slovenská menšina v Juhoslávii je usadená v jej severnej časti. Vo veľkej väčšine Slováci žijú vo Vojvodine a je ich viac ako 86.000. Menší počet Slovákov žije v Slavónii. Do Vojvodiny sa sťahovali od 18. storočia. Na základe niektorých dokladov väčšina z nich prišla zo Zvolenskej župy a Nitry. Žijú v kompaktných obciach. Najznámejšie obce sú v Bácske: Petrovec (príchod a založenie roku 1740), Hložany (1786), Kysáč (1787), Selenča (1788), Pivnica (1791), Kulpín (1812), Silbaš (1814), v Banáte: Kovačica, Aradáč, Padina a Čoka a v Srijeme: Stará Pázova. Základnou vlastnosťou národných skupín, ktoré žijú v etnických oázach, je — a Slovákom sa to dodnes podarilo uchovať si svoje národné zvláštnosti a tak možno povedať, že proces ich asimilácie za posledné dve storočia nebol taký, aby splynuli s inými, hoci oveľa početnejšími národnosťami. K tomu prispel rovnako život v osobitných dedinách, ako aj snaha Slovákov uchovať si svoju národnú individualitu.<sup>1)</sup>

Situácii juhoslovanských Slovákov v minulosti a v prítomnosti ľahšie porozumieme, ak si všimneme prostredie, v ktorom žili a žijú, a hospodárske a spoločenské činitele, ktoré pôsobili počas ich existencie v tomto prostredí.

Ako južná časť veľkej a plodnej Panónskej nížiny Vojvodina zaberá severovýchodnú časť Juhoslávie. Pretože je to veľmi úrodná pôda, poskytuje zvlášť priaznivé podmienky k životu. Je súčasne oblasťou, ktorá v minulosti bola predmetom dobyvateľských ťažení mnohých národov a tak isto aj útokov mnohých migračných prúdení ekonomického charakteru. Preto je aj dnes spoločným domovom niekoľkých národností. Tu vedľa juhoslovanskej väčšiny žijú aj národnostné menšiny Maďarov, Rumunov, Slovákov, Rusínov a Nemcov.

Najstaršia vrstva dnešného obyvateľstva Vojvodiny je slovenská, do ktorej v niektorých jej častiach prišla nová vrstva — maďarská. Od 17. storočia začína kolonizácia Vojvodiny aj inými národnosťami. Ako hraničná oblasť Rakúska a Turecka, Vojvodina z vojenských príčin musela mať aj väčší počet vojny spôsobilých alebo hospodársky aktívnych obyvateľov. Rakúsko kolonizovalo do tejto oblasti aj iné národnosti jednak pre uvedené príčiny, jednak v snahe oslabiť etnickú jednotu srbského národa v týchto krajoch. Vedľa toho ako oblasť s výnimočne priaznivými existenčnými podmienkami Vojvodina priťahovala aj mnohých poľnohospodárskych vysťahovalcov. Preto je Vojvodina priestorom, kde sa stretli rôzne národy a kultúry, kde prebiehali a ešte vždy prebiehajú etnické procesy zjednocovania rôznych etnických skupín, ktoré sem prišli dobrovoľnými alebo nútenými emigráciami, no ktoré ešte vždy majú jednotné črty kultúry svojich národov. Preto je Vojvodina výrazne viacetnický terén.<sup>2</sup> Proces asimilácie alebo zjednocovania rôznych etnických skupín ešte vždy prebieha a rôzne národy alebo spoločenské formácie, ktoré žili v tomto priestore, usilovali sa, aby tomu procesu dali taký smer, aký im najviac vyhovoval. Snáď by bolo zaujímavé dôkladne preštudovať prírodné a spoločenské činitele, ktoré prispeli k stvárňovaniu dnešného etnického obrazu Vojvodiny, ale tejto otázky sa dotkneme len natoľko, nakoľko bude potrebné, a viacej pozornosti obrátíme na dnešné oby-

vateľstvo so zvláštnym zreteľom na slovenskú národnosť a na etnické činitele vzájomných vzťahov rôznych národnostných skupín.

Vzťahy Maďarov a Slovákov boli bližšie ako Srbov a Slovákov. Srbi asimilovali Rumunov a Maďari Slovákov, takže dnes medzi Srbmi sú skupiny, ktoré sú pôvodu rumunského a medzi tými, ktorí sa cítia Maďarmi, sú celé dediny pôvodu slovenského. Tak je to napríklad s obcami Bezdán a Kupusina v Báčke.<sup>3</sup> Na prvý pohľad takáto etnická symbióza je neprirodzená, lebo na základe podobnosti jazyka a cítenia jednotnej spolupatričnosti slovanského základu bolo by prirodzené očakávať asimilačné procesy medzi Srbmi a Slovákami. Medzitým však podmienky pre takúto symbiózu našli sa na inej strane. Na prvom mieste to boli spoločenské činitele. Patriarchálnemu elementu Srbov a Rumunov, ktorí prichádzali z balkánskych alebo karpatských dobytkárskejších oblastí, bolo ťažko sa prispôbiť pomerom vo Vojvodine, kde sa už vyvinul prechod na racionálne feudálne poľnohospodárstvo s príznakmi kapitalistického systému. Zo severu prichádzali Maďari a Slováci, ktorí už prekročili stupeň feudálneho poľnohospodárstva a boli už eventuálne aj kontraktualistami. Zo západu prichádzali Nemci, členovia národnosti, ktorá sa už nachádzala v prechodnej fáze ku kapitalizmu.<sup>4</sup> Ako sa však vidí, proces osídľovania Vojvodiny prebiehal podobne ako proces osídľovania Ameriky, do ktorej sa sťahovali rôzne národy s rôznym stupňom kultúry. Maďari a Slováci boli v tom čase najpoprednejším elementom, boli na vyššom stupni poľnohospodárskej kultúry, a tak sú pochopiteľné aj ich vzájomné kontakty. Náboženská príslušnosť z istej stránky tiež uľahčovala vzájomné kontakty buď uzavieraním manželských zväzkov alebo vplyvom príslušnosti k istej konfesionalnej skupine, ktorá mala spoločné náboženské zhromaždenia a púte. Hlavne Srbi a Rumuni sú pravoslávni, kým Maďari a Slováci väčšinou evanjelici a katolíci, takže aj táto okolnosť nepochybne vplývala na vzájomné zväzky a uľahčovala proces asimilácie.

Vedľa rôznych etnických zvláštností národnostné skupiny Vojvodiny majú však aj spoločné črty. To sa predovšetkým prejavuje v hmotnej kultúre, ktorá je mimoriadne vysoká a ktorej rozvoj podmieňovali veľmi priaznivé podmienky, jednotnosť geografického prostredia a mnohé iné činitele, ktoré vplývajú na rozvoj hmotnej kultúry. Preto je dnes napríklad typ domu a hospodárskych stavieb jednotný všetkým národnostiam Vojvodiny a zároveň je odlišný od typu domu v iných krajoch Juhoslávie. Vnútorne priestory slúžiace na bývanie sú tiež jednotné. Zvlášť charakteristické sú postele s perinami dobre nabitými perím a s čipkovými ozdobami. Podobne je to aj s poľnohospodárstvom, ktoré sa u všetkých národností rozvíjalo za spoločných podmienok, takže nástroje, agrotechnika, ľudová technológia a iné etnicko-hospodárske komponenty sú u všetkých národností podobné. V určitej miere by sa to mohlo povedať aj o odevu. Mužský odev sa skôr zjednotil a prevzal mestský charakter, ale podľa spôsobu nosenia klobúka alebo kožušínovej čiapky bolo ľahko možné určiť rozdiel v národnosti. Medzitým ženský odev u Slovákov si ešte vždy uchoval zvláštnosti svojej národnosti, hoci mnoho sa dnes už robí z továrenského materiálu. Stačí len prejsť trhom v hociktorej slovenskej dedine a pozrieť si charakteristické široké sukne Sloveniek, a človek sa presvedčí, že ženský odev slovenskej národnosti uchoval si svoju charakteristiku národnej skupiny.

Zvláštnosti geografického prostredia vplývali aj na pomery u ľudí, takže

antropologický typ je dosť jednotný, Slováci sú niečo nižšieho vzhľadu ako Srbi a vo väčšine sú svetlovlasí.<sup>6</sup>

Napriek vzájomnému zjednocovaniu v hmotnej kultúre nachádzajú sa aj rozdiely, lenčo sa vyjde z ich okruhu. Národnostné charakteristiky jednotlivých etnických skupín odlišujú sa od charakteristík druhých. Rozdiely v oblasti jazyka, ľudového umenia, viery a zvykov hovoria, že v tomto si najviac uchovali etnické skupiny svoju národnú individualitu.

Vďaka skutočnosti, že príslušníci slovenskej menšiny väčšinou žijú v osobitných dedinách a nepotrebovali sa dohovárať so susedmi v cudzom jazyku, Slováci dokázali doteraz úplne si zachovať svoju reč. Nie som jazykovedec, aby som mohol rozoberať stupeň rozvoja ich jazyka. Keďže však vieme, že Slováci sú asi dve storočia odtrhnutí od svojej materinskej zeme, môžeme predpokladať, že rozvoj ich jazyka nešiel tou istou cestou ako rozvoj jazyka v ich domovine. Preto by bolo reálne očakávať o niečo archaickejšie jazykové tvary alebo symbiózy s jazykmi druhých národností a možno by aj toto bolo jedno z plodných polí výskumu slovenskej menšiny v Juhoslávii. Perspektívy pre ďalšie uchovanie jazyka sú veľmi priaznivé, pretože Slováci majú na školách vyučovanie v materinskom jazyku, majú svoje kultúrne spolky, kultúrne domy, knižnice a iné inštitúcie, ktoré pomáhajú uchovať jazyk. Rozhlas Radio Nový Sad vysiela pre Slovákov v slovenskej reči. Vyučovanie v slovenskej reči je na 29 základných školách, ktoré navštevuje 8467 žiakov. Vyučuje 279 pedagógov. Okrem uvedeného počtu žiakov školy s inými vyučovacími jazykmi navštevuje ešte 2221 žiakov slovenskej národnosti. V Petrovci je koedukačné gymnázium s 8 triedami a 207 žiakmi. Toto gymnázium bolo založené už roku 1919. V tom istom meste je aj slovenská učiteľská akadémia, z ktorej doteraz vyšlo 192 nových učiteľov. Na novosadskej filozofickej fakulte je katedra slovenského jazyka. V Petrovci-Báčke, v kultúrnom stredisku našich Slovákov, je vydavateľský závod s tlačiarňou, ktorý zásobuje Slovákov dostatočným množstvom exemplárov školskej a inej literatúry. V posledných piatich rokoch sa vydalo spolu 30 nových učebníc v náklade asi 54.700 výtlačkov. Do konca tohto roku (1963) sa má vydať ďalších 9 učebníc a ešte 32 učebníc sa plánuje vydať roku 1964. Vydavateľská činnosť juhoslovanských Slovákov rozvíja sa v novinovo-vydavateľskom závode OBZOR v Petrovci-Báčke. Od ukončenia vojny tento závod vytlačil viac ako 8.000.000 výtlačkov časopisu *Hlas ľudu*. Náklad jednotlivých čísel sa pohybuje medzi 3700 až 4300. Od roku 1952 vychádza mesačne ilustrovaný časopis *Rozhľady*. Náklad je 1500 výtlačkov. Doteraz sa vydalo okolo 250.000 výtlačkov. Detský časopis *Naši pionieri* vychádza raz mesačne počas školského roku. Náklad je 5500 výtlačkov. Dodnes sa vydalo okolo 600.000 výtlačkov. Časopis *NOVÝ ŽIVOT* vychádza trojmesačne a náklad je okolo 700 výtlačkov. Doteraz sa vydalo okolo 90.000 výtlačkov. Tento závod od ukončenia vojny dodnes mal 306 vydaní o náklade viac ako 525.000 výtlačkov (55 knižná beletria, 84 diel detskej knihy, kým ostatné boli učebnice a iné vydania). V tomto meste sa pravidelne odbavujú „Slovenské národné slávnosti“, ktoré predstavujú vrcholnú prehliadku kultúrnej a telovýchovnej aktivity juhoslovanských Slovákov v príslušnom roku.

V oblasti ľudových zvykov Slováci si uchovali dodnes mnohé zvyky, ktoré sa líšia od zvykov iných národností a ktoré si v každom prípade doniesli z domoviny. Spomenieme iba najcharakteristickejšie. Medzi pracovné zvyky patria



*priadky*, na ktorých ženy a dievky pradú, tkajú a češú vlnu alebo konope. Domáca pani pri tejto príležitosti podáva charakteristické slovenské jedlo — kukuricu s makom a medom. Po práci prichádzajú aj mládenci a tak je tu príležitosť počuť slovenské piesne a vidieť tance, ako i mnohé iné prejavy ľudovej tvorby. *Páračky* je podobný zvyk, kde sa pára perie. *Zabíjačky* sú zvykom, na ktorý domáci pozýva rodinu a priateľov a ktorý sa tiež končí spevom a tancom.

Slováci si uchovávajú svoje národné tance. Starých obradných tancov, výmúc svadobných, už niet, ale zato je známy väčší počet svetských tancov. Medzi svadobnými tancami treba spomenúť Svadobný marš, Zbojnický tanec, Kačací tanec, Žabí tanec, Zajačí tanec, tanec „Stratila som partu, zelený veniec“, „Od kostola do mlyna“ atď. Svadobníci cez celú dedinu nosili zástavu, na ktorú svatovia napichali ručníky. Čím viac bolo ručníkov, tým bola bohatšia aj mladucha. Zaujímavé je, že Maďari v už spomínanej dedine Kupusiny majú tie isté svadobné tance, ale ich tancujú pod maďarskými názvami. Tak napríklad Zajačí tanec predvádzajú pod názvom Juhász tánc.<sup>7</sup> Aj táto skutočnosť hovorí o slovenskom pôvode dnešných Maďarov v Kupusine. Zo svetských tancov treba spomenúť Čardáš, ktorý je u Slovákov veľmi obľúbený. Hoci je to maďarský tanec, u Slovákov sa traduje, že ho Maďari prevzali od Slovákov, ktorí kedysi tento tanec nazývali „Verbung“.<sup>8</sup> Lahko je možné, že tieto dva tance splynuli a dostali maďarský názov.

Zo starej domoviny Slováci si priniesli so sebou aj svoju ľudovú hudbu. Svojimi charakteristickými črtami je podobná hudbe všetkých národov panónskej kotliny. Z ľudových inštrumentov známe sú gajdy, violina, cymbal a dýchacie nástroje — trubky.<sup>9</sup> Dnes čoraz viacej prevláda harmonika.

Aj mnohé iné oblasti slovenskej ľudovej tvorby a húževnaté chránenie národnej tradície prispeli, že juhoslovanskí Slováci si uchovávajú svoje národné zvláštnosti napriek faktom, že v oblasti kultúry je veľa spoločného s ostatnými národnými skupinami. Toto je veľmi jasný a zaujímavý príklad, nakoľko folklór môže byť činiteľom, ktorý existuje v zmysle uchovania národných zvláštností.

Slovenskej menšine v novej Juhoslávii je úplne zaistená a aj ústavou zabezpečená národná existencia a uchovanie národnej individuality.

<sup>1</sup> Marija Djurić, *Slovenské kroje a tance*, Petrovec 1953, 93.

<sup>2</sup> Filipović Mil. S., *Etnički pluralizma u Vojvodini*, Etnološki pregled 4, Beograd 1962, 7—9.

<sup>3</sup> Simonović Radivoj, *Etnografski pregled Vojvodine*, Novi Sad 1924, 21.

<sup>4</sup> Lehl Arpad, *Socialno istoriski aspekti etničkog pluralizma Vojvodini*, Etnološki pregled 4, Beograd 1962, 25.

<sup>5</sup> Milutinović Vera, *Srbi i Nemci u Vojvodini*, Etnološki pregled 4, Beograd 1962, 41.

<sup>6</sup> Simonović Radivoj, op. cit., 21.

<sup>7</sup> Ilijin Milica, *Slovenské ľudové tance vo Vojvodine*, Petrovec 1953, 6—8.

<sup>8</sup> Tamže, 11.

<sup>9</sup> Ferík Juraj, *Hudobný sprievod ľudových tancov*, Petrovec 1953, 103.

## VÝZKUM ČESKÉ MENŠINY V RUMUNSKÉM BANÁTĚ

*Vladimír Scheufler — Olga Skalníková*

Češi v Rumunsku jsou usídlení dnes v šesti obcích v jižním Banátu (99—100% Čechů): Sv. Helena (je osadou rumunské obce Coronini), Gernik, Biger, Eibentál, k němuž patří jako osada národnostně smíšená Nová Baňa (Čechové, Rumuni, Němci, Maďaři), Rovensko (je osadou rumunské obce Șopotul Nou) a Șumice (osadou rumunské obce Lapusnicel). Kromě toho jednotlivé české rodiny žijí v řadě obcí jihobanátských okresů Oršová (hlavně přímo v okresním městě — cca 20 rodin a v Nové Ogradeně, 16 rodin), Moldava Noua (hlavně v Berzásce — cca 30 rodin) a Bozovici. Nová Ogradena byla do r. 1946 rovněž převážně českou obcí.

Eibentál a Biger jsou asi od devadesátých let 19. století obcemi převážně kovo-zemědělskými (doly na uhlí a asbest), ostatní jsou obcemi zemědělskými. Družstva jsou jedině v Heleně a Gerniku.

Reemigrace, provedená v letech 1947—1949, postihla nejvíce obě nejzápadněji položené obce, Helenu a Gernik, nejspíše proto, že obě jsou položeny v nejméně příhodných geografických a ekonomických podmínkách (krasová krajina s poměrně velmi slabou vrstvou ornice, nepatrné možnosti výdělku v jiných oborech — pohraniční území!), cca 30—40% obyvatel. Z obou kovozezemědělských obcí reemigrovalo poměrně málo rodin (asi 10—15%), z nichž se některé ještě vrátily zpět. Jsou tu dnes dobré možnosti výdělku. Z obou západně položených zemědělských obcí, Rovenska a Șumice, reemigrovalo rovněž poměrně málo obyvatel (cca 15—20%), poněvadž půda je tu poměrně velmi úrodná, zejména v jinak velmi nepříznivě položeném Rovensku, a jsou tu dnes i jiné možnosti výdělku (stavby silnic, prodej zboží na trzích).

Z náboženského hlediska jsou všechny obce, kromě Heleny, katolické se silným náboženským citěním (fary jsou v Gerniku a v Eibentálu), Helena byla původně evangelická, r. 1847 se do ní přistěhovali obyvatelé ze Sv. Alžběty, katolíci, a po první válce tu začalo silné hnutí baptistické, takže baptisté jsou dnes zastoupeni v obci nejméně 40% (na úkor evangelíků).

Nejstarší z obcí je Sv. Helena a Sv. Alžběta (nazvané tak po dcerách podnikatele Magyárliho), založené r. 1823—1825. Osídlenci pocházeli ze středních Čech (v Heleně evangelíci z Čáslavska) a byli to nejspíše bezzemci a drobní zemědělci. Sv. Alžběta zanikla, jak řečeno výše, r. 1847, kdy se pro nedostatek voďy přestěhovalo obyvatelstvo do Heleny. V letech 1826—1830 další výpravy osídlily Gernik (zvaný původně Weizenried), Biger (Schnellersruh), Rovensko a Șumici. Obyvatelé Gerniku pocházejí z Plzeňska, Bigeru z Klatovska a Domažlicka, Rovenska a Șumice ze západního a jihozápadního úkrají středních Čech. Tato osídlovací akce byla prováděna v rámci osídlení a kultivace dosud téměř pustých pohraničních oblastí býv. Rakousko-Uherska, kde obyvatelé byli povinováni i strážní službou (do r. 1873). Jednotlivé rodiny dosídlily Șumici ještě v šedesátých letech 19. století (rovněž z Podbrdska). Je však zajímavé, že v tradici obyvatel nelze — s výjimkami v Bigeru — najít vědomí o původu z určitých krajů Čech. Pokud tu lidé vykládají, že přišli z určité oblasti, mají tyto znalosti již z literatury (Karas aj.), která se sem dostala po první světové válce. Krajně

nepříznivé a nezvyklé podmínky, do nichž obyvatelé přišli a pravděpodobně i nesplnění slibů ze strany státu a kolonizátorů (zminěný již dřevařský podnikatel Magyárli, zvaný v ústech lidu Manžárli, Manžára ap.) zanechaly v tradici názor, že sem byli lidé dáni „na štrof“, i když pro tento názor není dostatečných historických podkladů. Právě tak není historicky odůvodněná tradice, kterou jsme zachytili v Eibentálu a Bigeru, že obce založili „honbaři“ (lidová tradice zná dokonce jejich jména). Lidová tradice tu zřejmě zaměnila jména údajných nálezců uhlí v osmdesátých letech (což pozvedlo hospodářskou a tím i kulturní úroveň obcí) s prvními příchozími a nejspíše spojovala trestní sankce proti uprchlíkům (není totiž sporu, že mnozí kolonisté se pokoušeli útekem a jiným způsobem zbavit se těžkých životních podmínek a museli být asi i násilím usazováni) s prvotním osídlením.

Tvar všech vesnic neukazuje na systematickou kolonizaci v tom smyslu, jak jsme zvyklí ze střední Evropy (např. okrouhlice, lánové vesnice, řadové dřevorubecké osady). Půdorys všech obcí s výjimkou Bigeru, je nepravidelný, přizpůsobený většinou přírodní situaci (údolí, potok, svahy, hřeben), bez přirozeného centra, jakým je u české vesnice náves. Jistou výjimkou (jak řečeno výše) je Biger, ulicového typu v podobě kříže, kde v průsečíku obou cest je kulturní a administrativní centrum obce. Tento charakter obcí snad ukazuje na způsob kolonizace, kdy byl každému osadníkovi přidělen kus půdy k zúrodnění, kde mohl stavět podle vlastního uvážení, nikoliv podle předem stanoveného plánu lokátora. Rovněž v orientaci usedlostí nelze nalézt žádné zákonitosti. Vedle sebe jsou jak průčelně tak bočně orientovaná stavení. Dispozice usedlosti jako celku je ovšem přizpůsobena klimatickým a hospodářským podmínkám jižního Banátu. Stodola jako samostatná hospodářská budova neexistuje, protože kukuřičná sláma se ukládá do typických kuželovitých stohů a pro slámu z jiných druhů obilí (pšenice, ječmen) stačí část víceúčelové budovy, zvaná však českým termínem „perna“. Další části podobných budov slouží jako kůlny, chlévy apod. Dispozice usedlostí vykazuje zhruba dva typy: *Větší usedlosti* mají chlévy, event. i hospodářské budovy jiné a obytnou budovu zpravidla na lomené ose. Intravilán je na humnech uzavřen uvedenou víceúčelovou hospodářskou budovou, ohrazení otevřené strany tvoří obvykle zadní část obytné budovy či chléva vedlejší usedlosti. Tento typ je běžný zejména v Šumici, kde intravilán má tvar protáhlého obdélníka. K záhumení pak přiléhá zahrádka, event. hospodářský prostor (žentour, stohy) a zahrádka za ním.

2. *typ* (menší usedlosti) má obytné a hospodářské budovy samostatné v různých variantách. Mezi oběma budovami je dvorek, zpravidla uzavřený plotem a zadními stranami sousedních usedlostí. Tento typ se více vyskytuje v obou kovozemědělských obcích. Oba typy ovšem nelze považovat za normativní, odchylek je značné množství. Samostatnými řemeslnickými budovami jsou ve všech obcích jedině kovárny, v Šumici palírna cujky a v Šumici a Rovensku *letní usedlosti*, které mají obytné prostory chlévy i další hospodářské prostory (ovšem v miniaturním měřítku) a jsou položeny mimo obec. Užívají se skutečně jen jako letní útulek při různých zemědělských pracích. Na vytváření těchto letních usedlostí nesporně působil rumunský vliv (salaše). Mimo obec jsou samostatně položeny i vodenice a seníky. Vnitřní dispozice obytných prostor vychází z české tříprostorové usedlosti ve všech obcích s výjimkou Šumice; nejvíce se původnímu českému typu blíží domy v Bigeru. Terminologie je ovšem jiná

(název „komora“ vesměs není znám): kuchyň a velká a malá světnice. Rumunský vliv se jeví v tom, že téměř každá usedlost má otevřený či zavřený „konk“ na boční straně (Helena, Gernik, Rovensko, Eibentál je přechodným typem mezi Bigerem a Helenou či Gernikem). Dispozice domu v Šumici je zcela romanizována (gonk, kuchyně, sednice za sebou či vedle sebe). Z hlediska původní české dispozice domu lze sestavit tuto typologickou řadu: Biger, Eibentál, Rovensko, Helena, Gernik, Šumice (od českých k romanizovaným). Je však nutno upozornit, že původní funkce místností českého tříprostorového domu i v obcích, nejméně dotčených romanizací, neexistují (síň, světnice, komora). Je tu *kuchyň* (prostor k vaření, v zimě k jídlu a částečně i k odpočinku), *sednice malá* (prostor k odpočinku a jídlu — slavnostnější příležitosti, event. kde hospodář či člen rodiny je řemeslník, i k provádění řemesla — krejčí, švadlena), *sednice velká* (parádní, slavnostní, odpočinek hostů, slavnostní stolování).

Vybavení obytných prostor je závislé na třech činitelích:

1. Hospodářská úroveň obce (nejvyšší v obou kovozemědělských obcích, pak Šumice, Gernik, Rovensko, Helena).
2. Kulturní vyspělost, závislá především na dopravních možnostech (Eibentál, Šumice, Helena, Gernik, Biger, Rovensko).
3. Možnost žen starat se o domácnost (tu opět je v čele Eibentál, pak asi Gernik, Šumice, Helena, Rovensko, Biger).

Přizpůsobení místním podmínkám lze pozorovat i v použití stavebního materiálu a konstrukci krovů. Od původních dřevěných, roubených staveb (jak svědčí nejstarší stavby a pamětníci), přecházelo se asi od osmdesátých let 19. století ke stavbám zděným, využívajících místních materiálů (Šumica — sušené cihly, Rovensko — kámen, ostatní obce — lehký kámen a dusané zdivo). Pouze menší hospodářské stavby se stavějí stále ze dřeva. Na změnu měl nesporně vliv i stále se zvětšující nedostatek stavebního dřeva v okolí vesnic. Stejný vývoj lze pozorovat i u krytiny (od domácky dělaného *šindele* ke *keramickým*, kupovaným krytinám; *došky* tu nikdy nebyly v použití — nedostatek vhodné slámy). Rovněž vývoj konstrukce krovů postupoval od české stolice k jednoduchým konstrukcím na krokve či hřebenovou vaznici (menší hospodářské stavby měly ovšem vždy jednoduchou konstrukci!) a od strmějších sedlových střech s polovalbou k plošším střechám bez polovalby, jaké jsou běžné u místního rumunského etnika.

Téměř úplné přizpůsobení rumunskému způsobu stavby a dispozice domu i usedlosti lze vidět v Šumici.

Pec či kamna s pecí jsou v klimatických podmínkách jižního Banátu zařízením celkem zbytečným. Proto „černé kuchyně“ ve skutečném slova smyslu tu nebyly. U nejstarších staveb lze ovšem najít ještě kuchyň s otevřeným ohništěm a dymníkem, ale bez pece (tento způsob je i u Rumunů). Běžné byly a jsou všude železné či keramické „šporherty“, resp. jednoduchá železná kamna v sednicích. Tyto formy vytápění, odlišné od českých 19. století, měly vliv i na dispozici nábytku v místnostech, kde rovněž typické české rozestavení nelze najít a navíc jsou tu některé nábytkové kusy, převzaté od rumunského etnika (palandy, dlouhé lavice s opěradly podél postelí). Společným znakem všech českých

vesnic jsou ony „parádní“ světnice, kde je výbava nevěst, reprezentační nábytek apod. Chlebová pec je buď mimo stavení nebo v letní kuchyni. V Bigeru se chléb kupuje a nepeče doma, v Šumici je běžné pečení chleba ve formách v troubě po rumunském způsobu.

V hospodářsky a kulturně nejpokročilejším Eibentálu stav vybavení a vkusu odpovídá zhruba maloměstskému prostředí z počátku tohoto století, doplněném ovšem o věci, jež přinesla moderní technika (rozhlas, šicí stroje ap.) — nábytek pseudoslohový, „dečková“ kultura, množství bibelotů nevalné estetické hodnoty. Na opačném pólu — zejména v Bigeru a Rovensku — najdeme nejjednodušší nábytkové formy, ryze účelové. Ovšem sklon k „dečkové“ kultuře je všude. Ohlasů českého lidového nábytku je obecně málo. Ruku v ruce s vybavením jde i hygiena. Z hlediska hygieny lze sestavit tuto typologickou řadu (od nejlepší): Eibentál — Šumice, Gerník, Helena — Rovensko, Biger.

Zemědělská výroba je základní formou výroby ve všech obcích. I v kovo-zemědělských obcích není téměř rodiny, která by se živila jen výnosem svého zaměstnání či řemesla. Zemědělské práce tu obstarávají především ženy a děti, muži jen po práci (Eibentál) či v době dovolených (Biger).

Zemědělské techniky — zejména vůči technikám rumunského etnika jsou a zřejmě byly vždy na výši dobových ručních zemědělských technik. Místních specifik není. Drobnější rozdíly jsou způsobeny odlišnou strukturou krajiny (Helena a Gerník, krasová krajina s mělkou vrstvou ornice, Rovensko vysoko položené, příkrá, ale úrodná pole, Šumice značně písčité, lehká půda), projevují se hlavně ve formách záprahu (Helena, Gerník, Rovensko, Biger — koně, Šumice, Eibentál — hovězí dobytek, zapřahovaný do šíjového jha. V obcích, kde jako tažných zvířat se užívá koní, zapřahá se hovězí dobytek do „chomoutku“, jho není známo). Hlavními plodinami jsou kukuřice a pšenice; žito, ječmen a oves se pěstují málo (žito na slámu!). Okopaniny a luštěniny se pěstují po zahrádkářsku. Je zajímavé, že k pěstování plodin, v Čechách v 19. století neobvyklých (rajčata, papriky, pastinák), nemají rumunští Češi ani dnes důvěru; raději je kupují. V kovozemědělských obcích je úroveň zemědělských i zahrádkářských prací pochopitelně nižší.

Řemeslníků bylo a je ve všech obcích mnohem více, než tomu bylo na české vesnici. Důvody: nižší kulturní úroveň okolního rumunského etnika způsobovala, že české vesnice musely být po této stránce soběstačné. Z běžných řemesel chyběli tu jedině tkalci a hrnčíři (není vhodný materiál). Řemeslo bylo dědičné, učni se učili buď přímo v českých obcích nebo ve městech. Řemeslnická terminologie odpovídá české řemeslnické terminologii z rozhraní 19. a 20. století. Rumunských termínů je nepatrně. Tkalcovské výrobky se kupovaly buď na trzích ve městě či od rumunských vesnických tkalců, hrnce přivážejí cikánští překupníci od Turnu Severinu a Karansebeše. Většina řemeslníků vlastnila i zemědělskou půdu. Dnes úředně řemeslníci nepracují (daňové důvody) s výjimkou kovářů ve všech obcích. Hostince a obchody byly jedině v Eibentálu, dnes je v každé obci prodejna zboží.

Po domácku se dělaly běžné ženské práce (šití, pletení, háčkování), ač byly i švadleny profesionální a některé pletařky pracují i pro trh na ručních pletacích strojích — a pak běžné mužské práce ze dřeva (šindel, topůrka, vozové součástky, korýtka) a z přírodních pletiv (ošatky, nůše, košíky). Pracovní „fortel“ a tím i technická úroveň těchto prací (a konečně i prací řemeslnických) je nižší

než běžná úroveň středoevropská. Děvčata chodila a chodí sloužit do měst (často jen sezónně, mimo období zemědělských prací) a v poslední době i někteří muži z ryze zemědělských obcí chodí pracovat mimo vesnici, zpravidla také jen sezónně (stavba silnic, geologický průzkum aj.). V Heleně v letech 1924 až 1938 byla v provozu textilní manufaktura, celkem s dobrými výsledky. Neklidné události r. 1938 a pak válka další pokusy překazily.

Český charakter menšinových obcí se vnějšně nejvýrazněji projevuje v lidovém obleku, a to zvláště ženském. Uvedli jsme již v první studii v Českém lidu loňského roku, ve které jsme seznamovali veřejnost s výzkumem českých osad v Rumunsku, jakým dojmem na nás působilo první setkání ve Sv. Heleně. Jako živé Alšovy obrázky české vesnice osmdesátých let minulého století. Lidový oblek ženský je nesporně nejtrvalejším z tradičních jevů české lidové kultury. Udrzuje se v pěti ze šesti obcí, sice ve formových variantách, ale ve společných základních součástkách i obdobném střihu. Ve Sv. Heleně, Gerniku a Rovensku je tradiční lidový oblek sestávající ze široké, v pase nabírané sukně do půli lýtek a blůzy, zvaná kabát, spolu se zástěrou a šátkem jediným typem oblečením pro ženy všech věkových stupňů i děvčata. Není doplňován žádnými netradičními součástkami, jako tomu je už v Šumici, kde ženy přes kabát nosí tzv. lajblík nebo vlněné pletené barevné vesty. V Bigru postupuje rozklad lidového obleku ještě dále; vedle tradičního oblečení, kterému se říká „chodit po starodávnu“, oblékají ženy i dívky pro slavnostnější příležitosti tmavé skládané sukně s bílou nebo pastelovou blůzou a cení si toto oblečení výše než tradiční. V Eibentále, který je po léta kovozezemědělskou obcí, už lidový oblek není znám ani v nejstarší generaci žen.

Každá z výše jmenovaných obcí si vytvořila svoje specifické formy střihové i výzdobné i vkusovou normu. Tak ženy ze Sv. Heleny, Rovenska, Gerniku i Šumice se rozeznají podle střihu kabátku, se kterým souvisí i úvaz zástěry (buď přes kabátek nebo pod něj), podle délky sukní a jejich výzdoby i podle barevnosti látek. Gernické ženy dávají přednost světlejším barevnějším látkám s drobným vzorem, helenské modře vzorovaným, rovenské tmavším vzorovaným i jednobarevným látkám. S tím pak souvisí i vhodný výběr šátků, jejichž vzorování nejvíce podléhá módě. Ve všech jmenovaných obcích jsou pak vžity určité barvy oblečení pro různé církevní svátky i významné události rodinné. Když jsme sledovali vztah žen k tradičnímu typu oblečení, zjistili jsme v Heleně, Gerniku, Rovensku, Šumici i Bigru, že nejstarší generace pokládá tradiční oblečení za jediné vhodné, střední generace cítí jeho nevýhody (složitě oblékání, praní a žehlení), ale nikdo nemá odvahu vystoupit první se změnou a mladé dívky využívají první příležitosti k odložení tradičního oděvu. Děje se tak např. v Heleně i Rovensku u děvčat, která navštěvují vyšší třídy škol v okresním městě a bydlí tam. Na neděli na návštěvu domů se však opět oblékají do tradičního oděvu.

V Bigru už byla porušena norma určující tradiční oblek jako jediné přípustný. Mezičlánkem se stalo oblečení vlněné sukně a blůzy, i nošení dlouhých zimních kabátů. Vliv na Biger má nesporně v oblečení poměštlý Eibentál, kam docházejí Bigerští na práci do dolů, a který je, byť 18 km vzdálen, nejbližší českou obcí. Jiným směrem jde vývoj lidového oblečení v Šumici, která má poměrně snadný styk s rumunskou obcí Lapušničel a kde hlavně prostřednictvím žen, které chodí pravidelně do okresního města prodávat máslo a jiné

zemědělské produkty, přicházejí do vesnice „módní“ novinky. Rumunský vliv se projevuje nošením barevných vest přes kabáty, poměštní kroje zúženou celkovou linií a stříhovými změnami na živůtku. Pro nejsvátečnější příležitosti opouštějí mladé ženy tradiční oblečení vůbec, dávají si šít vlněné šaty městského střihu a některé mladé dívky odvážně nahrazují tradiční oblečení silonem. V Eibentálu jsou pozůstatkem tradičního oblékání u nejstarší generace žen dvojdílné šaty, u střední generace šátek na hlavu. Rumunské vlivy jsou v pracovním obutí — v Heleně, Rovensku a Šumici, kde se nosí krpce s vlněnými ponožkami a v nošení zimních kožiškových vest bez rukávů.

Mužské oblečení pracovní přijalo mnohé rumunské prvky — zúžené kalhoty přetažené ponožkami a krpce, kabáty z valchovaného sukna a kožišky jak hrudňáky, zv. pepťáry, tak kožiškové vesty. Oblečení sváteční je u mužů ve všech vesnicích městské, s kloboukem. Dětské oblečení dívčí zůstává dodnes kopií tradičního oblečení dospělých žen, u chlapců ve druhém roce nahrazují sukničky kalhoty a zdobený čepeček čepice nebo klobouk.

Je evidentní, že průlom do tradičního oblečení přinesla změna v zaměstnání obyvatel, přeměna zemědělských vesnic na kovozezemědělské a zintenzívnění styku s městem. Proto se nejklasičtější oblečení dosud nachází v Gerniku a Rovensku, obcích nejvíce uzavřených.

Podstatně jiná je situace v lidové stravě. Je obecně známo, že lidová strava je jednou z nejkonzervativnějších složek lidové kultury. Ovšem v prostředí rumunského Banátu nutně podléhá vlivu plodin, velmi odlišných od těch, které byly základem stravy v Čechách. Je to kukuřice, pšenice místo žita a méně brambor. Současná strava je určitým kompromisem, přizpůsobením se některých jídel a zařazením jiných, domácích. Českost se projevuje v přípravě moučných jídel, knedlíků (plněných) a koláčů, některými jidly bramborovými a zpracováním vepřového masa. Přizpůsobení bílým pšeničným chlebem, přidáváním papriky, rajčat a jiných zelenin, převzetí domácích jídel, kukuřičným chlebem, kaší. Rozdělení jídel se přizpůsobuje roční době a pracovnímu rozvrhu, liší se proto v obcích zemědělských a kovozezemědělských. Pro všechny obce je typická velká spotřeba alkoholu, v zemědělských doma pálené cujky, v kovozezemědělských kupovaných destilátů, piva a vína.

Uspořádání rodinného a společenského života dodnes dochovává způsoby obvyklé v Čechách v minulém století. Patriarchální ráz rodiny v zemědělských obcích se udržuje pod vlivem těžkých životních podmínek, nutností disciplíny ve vykonávání prací v hospodářství. Hospodář řídí usedlost až do své smrti nebo do vysokého stáří a jeho rad jsou poslušni synové, snachy i vnoučata. Stejně tak hospodyně řídí ženské práce. Nejmarkantněji se toto rodinné uspořádání projevuje v Rovensku, Gerniku a Šumici, v Heleně, kde byla po r. 1946 silná reemigrace, se v mnoha rodinách mladým podařilo odpoutat od rodičů a převzít opuštěná hospodářství. Zvláštní situace je v Bigru, kde většina mužů odchází na týden do práce do dolů a ženy přebírají odpovědnost za domácnost i hospodářství. Větší samostatnost mají i ženy v Eibentálu, jejichž muži rovněž pracují v dolech, ovšem po práci se vrací domů. Zde je také větší možnost osamostatnění mladých rodin buď vlastní výstavbou nebo přestěhováním se do dělnické kolonie.

Na první pohled nápadný je nízký věk snoubenců, který mnohdy nedosahuje zákonem předepsaných 18 let. Zajímavé je, že v těchto případech, kdy

nedojde k úřednímu uzavření sňatku, mnohdy ani k církevnímu (v Bigru, Rovensku, Šumici není farář a ani on nesmí oddat nezletilé snoubence), je sňatek potvrzen a vzat na vědomí obcí, když jsou vykonány svatební obřady v kostele buď zpěvákem nebo kostelníkem. Není na překážku, že děti do dovršení 18 let rodičů nesou jméno matky. Před obcí je sňatek právoplatně uzavřen. Rozvody jsou zatím naprostou výjimkou.

Kolektiv obce se schází společně k nedělním bohoslužbám (jen v Heleně na třech místech, katolíci, evangelíci a baptisté každý zvlášť), při církevních slavnostech, pouti a posvícení, na vánoce, velikonoce a svatodušní svátky, na boží tělo. I některé rodinné slavnosti se odehrávají za účasti celé nebo většiny obce (svatby a pohřby). Mládež mimoto má vlastní taneční zábavy, z nichž nejcharakterističtější jsou máje, slavené v Eibentále na pondělí svatodušní. Rozdělení tanečních zábav se udržuje podle církevního roku, po dobu půstu se netančí. Příbuzenské skupiny se scházejí nejen při rodinných slavnostech, ale častěji se navštěvují při nedělních táčkách, i při zimních dračkách, kde dochází k rodinné i sousedské výpomoci.

Přes stotřicetileté soužití zůstaly obce v jádru endogamní. Sňatky mezi Čechy a Rumuny jsou ojedinělé, mezi jednotlivými českými vesnicemi výjimkou. Sňatky příbuzných (prvních a druhých bratranců) jsou ve většině obcí výjimkou, zákaz je zdůvodňován nábožensky (sňatek není požehnaný), ačkoliv má racionální jádro (zabránit degeneraci). Méně přísná měřítka jsou v Heleně, kde v důsledku náboženských rozdílů spíše docházelo k sňatkům mezi bližšími příbuznými. Naopak sňatky mezi katolíky a evangelíky ještě před třemi lety byly nemyslitelné.

Ve všech obcích se provádí řada zvyků a pověr, jejichž srovnávání by však překročilo rámeček tohoto sdělení.

Výzkum českých osad v rumunském Banátě byl v podstatě ukončen. Díky komplexní expedici se podařilo za poměrně krátký čas shromáždit bohatý materiál jak záznamový, tak dokumentační. Přes vzdálenost a izolovanost jednotlivých obcí se ukázalo, že česká lidová kultura je v nich neobyčejně životná a bohatá. Různý ekonomický charakter obcí přispěl k variabilitě lidové kultury, k možnosti zachytit v jedné časové rovině různé vývojové fáze jednotlivých jevů lidové kultury. Z hlediska teorie národopisu přinesl výzkum zajímavé poznatky o interetnických vztazích v lidové kultuře i v starších vývojových fázích lidové kultury, které v Čechách již dávno prošly.

V příštím roce bude výzkum doplněn ještě jednak ve studovaných obcích v těch oborech, kde se zjistí mezery, jednak v některých obcích Banátu, kde je česká menšina. Výzkum u reemigrantů v Čechách a na Moravě, kde osídlili rumunští Češi někde celé obce, uzavře studium, které chce do českého národopisu přinést ucelené poznatky o vývoji české lidové kultury v jinonárodním prostředí, poznání přísně vědecké, zároveň však čtenářsky přitažlivé a zajímavé. V neposlední řadě je tento výzkum i radostným výsledkem mezinárodní spolupráce, přátelské a soudružské.



## VÝSKUM UKRAJINSKÉHO ETNIKA V ČSSR

*Ján Cabiňák*

Nebudem sa zmieňovať o formách výskumu v minulosti, ktoré boli za rôznych historických podmienok rôzne. Je pravdou, že na tento výskum nadväzujeme — je to najmä oblasť slovesnej folkloristiky a čiastočne aj hudobnej, ktoré sa v minulosti najviac výskumne zachytili. V súčasnosti prežívame celkom iné kvalitatívne zmeny, ktoré prebiehajú v živote našej spoločnosti. Spoločným merítkom pre výskum v minulosti, ako aj v súčasnosti je, že bol nesystematický a nekompletný. V súčasnosti na výskume ukrajinského etnika sa podieľa veľa inštitúcií, vedeckých pracovísk a univerzít Celý tento výskum sa snažíme zaznamenávať a na základe neho rozširovať svoju pôsobnosť a formy práce v našom Múzeu ukrajinskej kultúry v Krásnom Brode, resp. Svidníku.

Ak mám bilancovať aspoň čiastočne posledné obdobie, vystupujú tu do popredia pracoviská, ktoré sú veľmi aktívne a podieľajú sa na našom výskume. Je to predovšetkým Katedra etnografie a folkloristiky v Prahe, Filozofická fakulta v Prešove, SNS — Východoslovenská odbočka ako aj celoslovenská. Tento rok sme previedli výskum v Jakubanoch.

Doc. Dvořák vo svojom referáte spomenul, že ani duplicita vo výskume nie je na škodu. U nás je situácia „protikladne extrémna“ — sú biele miesta, kde prieskum ani výskum neboli ešte prevedené. Naše pracovisko je zamerané hlavne na etnografiu, ako aj na históriu a kultúrnu históriu.

Máme málo odborníkov, nemáme napr. školeného etnografa, ktorý by systematicky pracoval v tejto oblasti. Ešte len čakáme na absolventov z pražskej fakulty. Lepšia situácia je vo folklóre, menovite v slovesnom, kde nám pracujú až dvaja aspiranti, budúci kandidáti vied. U nás teraz riešime veľmi závažnú otázku — chceme kvalitatívne pozdvihnúť výskum a merať ho kritériami celoštátnymi. Máme veľkú snahu sústrediť u nás výsledok výskumu ukrajinistiky ČSSR. Veríme, že tento problém sa nám podarí vyriešiť cestou publikačnej činnosti tohto úseku.

Dnes prežívame veľmi intenzívne početné kvantitatívne zmeny, ktoré pred našimi očami prerastajú v nové kvality. Toto všetko je motivované a umožnené základnými ekonomickými zmenami, ktoré sa na severovýchodnom Slovensku odohrávajú. Pri tejto príležitosti by som chcel zdôrazniť, že štúdium centrálnych otázok poskytuje nám dosť dobrý pohľad na oblasť východného Slovenska, avšak bez sledovania okrajových problémov táto škála bude neúplná, čo by zvädzalo neinformovaného človeka k jednostrannosti. Mám na mysli úlohu, ktorú Východoslovenská odbočka SNS sleduje — Východoslovenské železiarne. Na tomto úseku sú zainteresovaní a podieľajú sa aj ľudia pracujúci na VSŽ a celej oblasti východného Slovenska — rokovalo sa už o celoštátnom zastúpení na tejto výskumnej úlohe.

Je zaujímavé sledovať dva momenty z celej škály problémov. Podiel Ukrajincov-Rusínov, ako sa im predtým hovorilo, na vytváraní nových hodnôt na pracovisku a opačne, vplyv týchto ľudí doma v dedinskom prostredí, kde raz týždenne dochádzajú k rodine, prinášajú so sebou nové kvality. Treba však

sledovať udomácnovanie týchto kvalít či už v oblasti duchovného života či v oblasti materiálnej kultúry.

Myslím, že sa doteraz urobilo veľmi málo. Veľmi záslužnú prácu na tomto úseku vyvíja Východoslovenská odbočka SNS, v náplni ktorej je sledovať najdôležitejšie procesy odohrávajúce sa v našej oblasti. Pristúpili sme k veľmi účelnej koordinácii našej spolupráce, čo verím prinesie čakané úspechy. Naše pracovisko sa v najbližších mesiacoch presúva do Svidníka, čo zlepší podmienky našej práce. Z tohto hľadiska bude možno sa lepšie podieľať na riešení dielčích problémov výskumu kultúry karpatskej oblasti, ktorá sa úplne prekrýva s našou zbernou oblasťou.

Dovolím si ešte jednu poznámku k výskumu ukrajinskej národnostnej skupiny mimo územie východného Slovenska. V tejto oblasti sme ešte málo urobili a v budúcnosti považujeme za potrebné sledovať príslušníkov ukrajinskej národnostnej skupiny aj na Ostravsku alebo v českom pohraničí, kde odišli a aj odchádzajú za prácou.

Dovoľte mi ešte malú poznámku k výskumu oblastí, ktoré vonkajšími zásahmi majú byť narušené alebo likvidované — mám na mysli zatopenia, resp. presťahovania v dôsledku výstavby. Naša doterajšia prax je taká, že komplex prieskumu už určenej oblasti je dosť obťažný — pre jednotlivé časti. Tak v materiálnej kultúre možno získať dobré výsledky, no v duchovnej kultúre takéto výsledky ťažšie dosiahnuť, nakoľko obyvateľstvo je vývojom udalostí indisponované a často nie sú ochotní zasvätiť nás do svojich najdôležitejších tajomstiev a života. Avšak tieto otázky možno doriešiť neskôršie.

Je samozrejmé, že najlepšie je uskutočňovať systematicky výskum včas, čím tieto ťažkosti odpadajú, a hlavne zachráni sa viacej cenných artefaktov zo života nášho ľudu.

Pre nastávajúce obdobie — rok 1964 a 1965 koordinujeme naše plány s inštitúciami, ktoré sa na výskume ukrajinistiky podieľajú. Veríme, že týmto spôsobom naša práca bude kompletnejšia a úspešnejšia.

## VÝSKUM OHROZENEJ OBLASTI ŽIAR N. HRONOM

*Pavol Kuka*

Na oblasť Žiar nad Hronom vplyvom výstavby Závodu NP a najmä začatia výroby hliníka pôsobí prenikanie fluóru do tamojšieho okolia. Fluór svojim zhubným účinkom pôsobí nielen na živú prírodu, ale vo veľkej miere sa jeho zhubný účinok prejavuje aj na ľuďoch. To priviedlo nadriadené orgány k tomu, že sa v budúcnosti plánuje s presťahovaním najviac ohrozených obcí, ako Horných Opatoviec, Močiara, Sklených Teplíc, Podhory, Viesky a prípadne iných. Na výskum uvedených obcí bola už utvorená komisia zložená z pracovníkov NÚ SAV, SNM v Martine a VM vo Zvolene, ktorá má začať svoju prácu na budúci rok. Výsledky výskumu budú publikované v samostatnej monografii, ktorá je zaplánovaná v Stredoslovenskom vydavateľstve v Banskej Bystrici. Počíta sa s 13—15 autorskými hárkami rukopisu.

Zatiaľ je práca rozdelená nasledovne:

Roľníctvo a dobytkárstvo (Kuka)

iné zamestnania: drevárstvo, sezónne zamestnania, kamenárstvo ap. — Prandová, Pranda, Polonec a Krištek.

Architektúra (Mruškovič)

Strava (neobsadené)

Odev (Stehlíková)

Zvyky<sup>a</sup> (neobsadené)

Ludová liečba (neobsadené)

Piesne, povere a povesti (neobsadené).

Predbežný prieskum dobytkárstva a roľníctva bol urobený z prostriedkov SNS už v roku 1959 a 1960.

- Pokiaľ sa týka výskumu pastierstva v okolí Zvolena, prieskum sa uskutočnil v nasledovných obciach: Detvianska Huta, Hriňová, Kriváň, Turová a Podzámčok roku 1959 a 1960. Hĺbkový výskum bol urobený podľa odporúčania výboru SNS v nasledovných obciach: Krnišov (1960), Dobrá Niva (1960), Kováčová (1961), Pliešovce (1961), Zolná (1963) a Šuľa (1963). Vo výskume sa bude pokračovať i v ďalších obciach okresu Zvolen, prípadne už spomenutom okolí Žiaru nad Hronom.

## TEXTIL Z VELKOMORAVSKÉHO OBDOBÍ

*Jaroslav Orel*

V letech 1948–1951 našel doc. dr. Vilém Hrubý na velkomoravském pohřebišti „Na Valách“ ve Starém Městě u Uherského Hradiště kromě jiných významných dokladů o životě a kultuře obyvatelstva z 9. století také zbytky tkanin. Z 2000 prokopaných slovanských hrobů bylo nalezeno 34 tkanin v 27 hrobech. Jsou uloženy v depozitáři pravěkého oddělení Moravského muzea v Brně a nález byl publikován v knize Staré Město (Praha 1955).

Zbytky pravěkých tkanin jsou u nás velmi vzácné. Naše půdy nejsou tak příznivé uchování textilu, jako rašelinovitá naleziště tkaných látek v severozápadní Evropě, zejména v Polsku, u starých koptických tkanin z Egypta, datovaných do 5.–7. století, nebo u tkanin ze 6. století v hrobě sv. Cesarea v provencalském Arles, která je s největší pravděpodobností nejstarším dokladem šité a vykazované batiky v Evropě.

Dosavadní nálezy lněného a vlněného textilu v plátěné vazbě jsou sporadické a jde většinou o otisky textilu na rozličných předmětech. Tak je tomu u slovanských hrobů u Želenic, Radimě, Žižic v Čechách a u nálezů z moravských hrobů u Nového Rousínova, v Brně-Židenicích, v Břeclavi, Předmostí, Holáskách, Količíně, ve Strážnici, na Blučině a v Boleradicích.

Nález ve Starém Městě s horní časovou hranicí 950 n. l. je důležitý proto, že je na jednom nalezišti velmi obsáhlý, ale hlavně z toho důvodu, že kousky tkanin nejsou jen obtisky nebo zbytky, prostouplé rzi ze železných předmětů nebo patinou ze stříbrných a bronzových šperků, ale že jde také o kousky tkanin, které zachovaly původní vzhled a jsou doklady naprosto věrohodnými a vě-

decky průkaznými. Rozbor jejich vláken a vazeb provedli textilní odborníci inž. Jaroslav Jankovský a inž. Josef Jakubec ze Střední průmyslové školy textilní v Brně. Jako materiál byl bezpečně zjištěn len, vlna a hedvábí, jedna tkanina byla pravděpodobně utkána z lidských vlasů. Pokud jde o vazby, byla určena jednoduchá vazba plátňová, plátňová vazba s jednoduchými vzory, vazba čtyřvazného kepru zesíleného (cirkas), vazba jednoduchého kepru čtyřvazného, a vazba osmivazného atlasu útkového. Důkladný vědecký rozbor tohoto materiálu ještě nebyl ukončen. Provádějí jej pracovníci ČSAV — UEF v Praze a v Brně a pracovníci ÚLUV v Brně. Podle gramáže jde o tkaniny velmi jemné, jemné, střední a hrubé.

Z nálezů lze usuzovat na diferencovanost velkomoravského obyvatelstva ve Starém Městě. Hedvábné tkaniny a pravděpodobně i velmi jemné vlněné textilie jsou byzantským importem. Lněné a hrubé vlněné tkaniny jsou nepochybně dílem domácích tkalců. O rozvinutém chovu ovcí svědčí osteologické nálezy i velmi zachované zemědělské nářadí a nástroje, z nichž ovčácké nůžky se v nezměněné podobě užívají dosud na střihání ovčí vlny v celé oblasti Karpat, na našem území zejména na Valašsku a na Slovensku. Pěstování lnu je doloženo se vši určitostí, stejně jako znalost tkaní dokládají nálezy přeslenů a hliněných tkalcovských závaží.

Výstava Velká Morava v Brně (16. 8.—30. 11. 1963) uspořádaná v rámci oslav 1100. výročí příchodu bizantské mise na Moravu byla pracovníkům Ústředí lidové umělecké výroby v Brně podnětem k provedení rekonstrukce těchto tkanin, jedinečné ve světovém měřítku. Rekonstrukci provedl kolektiv, skládající se z etnografa, který práce vedl, výtvarníka, odborníka textilní výroby a tři prověřených mistrů lidové umělecké výroby pro obor lidového tkalcovství a jeho technologie. Jakého materiálu bylo použito? Ručně předených lněných nití z moravského Hornácka v okrese Hodonín a ručně předené vlněné ovčí příze v přírodní barvě z okolí Valašských Klobouk. Rekonstrukce byly provedeny po kolektivním seminárním studiu originálních zbytků velkomoravských tkanin, uskutečněném v pracovně pravěkého oddělení Moravského muzea v Brně a po konzultaci s vědeckými archeologickými pracovníky tohoto oddělení.

Po vyloučení importovaných hedvábných látek byly rekonstruovány tři vzory vlněných tkanin: z hrobu č. 25/48 ve vazbě čtyřvazného zesíleného kepru s dostavou 20 nití na 1 cm, s typickými keprovými řádky směřujícími vlevo, z hrobu č. 47/51 v plátňové vazbě, s dostavou v osnově i útku 12 nití na 1 cm a z hrobu č. 114/51 ve vazbě provázané čtyřvazným zesíleným keprem, s výraznými keprovými řádky. Surová gramáž rekonstrukcí je až 230–540 g, šíře 78 cm. Vlněné tkaniny byly upraveny kladivovou valchou v Borači u Tišnova. Rekonstrukce lněné tkaniny byla provedena podle zbytku nalezeného v hrobě č. 167/51. Proti originálu, který má dostavu v osnově 20 nití a v útku 18–21 na 1 cm, má rekonstrukce hustotu 10 nití na 1 cm. Na hustší dostavu nemají dnešní lidoví tkalci na Moravě paprsky ani brda a rovněž dnešní lněná příze není tak jemná jako v 9. století.

Provedení rekonstrukcí má základní význam, neboť ověřilo, že textilní vazby dodnes běžně používané našimi lidovými tkalci např. na Hornácku, na Českomoravské vysočině, na Valašsku nebo na Slovensku jsou přesně stejné jako v 9. století. Datování vazeb a materiálů lidových tkanin, dosud doložené ma-

teriály nanejvýš z konce 17. století, většinou však z 18., 19. a 20. století se posuzuje o 1000 roků nazpět. Profesor Lubor Niederle při rozhovorech o starobylosti lidového výtvarného umění z oblasti Karpat mi nejednou řekl, že podle jeho názoru jsou některé techniky a prvky lidové tvorby v Karpátech téměř nezměněné 1000 roků. Tento názor je zcela potvrzen faktem, že materiály a vazby tkanin z velkomoravského období dochovali v nezměněné podobě lidoví tkalci právě z oblasti Karpat. Dokladem, jak významnou residuální oblastí jsou Karpaty, je film K. Plicky *Zem spieva*, který je nejvýznamnějším našim etnografickým filmem.

Dalším podstatným vědeckým objevem, který čeká ještě na ověření, je mé zjištění, že jedna z tkanin byla hotovena technikou dnešní šerky, tj. na osnovu byla použita lněná příze, útek vlna. Bude-li tento názor potvrzen ještě rozborem, který provádí Vlnářský ústav v Brně, bude to důkaz, že již v 9. století vynalezli tehdejší tkalci šerku, ostatně dochovávající starý slovanský název šer = šerý. Tato tkanina, kde kombinace len a vlna dala vzniknout mimořádné kvalitě, byla používána na krojové sukne a dodnes žijí tkalci, kteří ji umějí tkát. Hranice datování našeho lidového textilu se tak kontinuálně posunula o 1000 roků do 9. století.

## VALAŠSKÉ OBYVATELSTVO A TEXTILNÁ VÝROBA VALAŠSKÁ V 17. STOROČÍ

*M. Jeršová*

V tomto příspěvku nebudem sa zaoberať ani rozličnými druhmi textilií, vyrobených z lanu alebo vlny od valašského obyvateľstva, ani spôsobom ich výroby, ale rada by som upozornila na základe archívneho výskumu na niektoré neriešené otázky, súvisiace s pestovaním lanu na Orave valašským obyvateľstvom a s výrobou a predajom valašských súken a huní.

Valašské dediny, zakladané na Orave v prvej štvrtine 17. stor., mali podľa urbárov za urbariálnu povinnosť odovzdávať určitý počet kýt lanu (roku 1613 — 168 kýt, roku 1619 — 265 kýt, roku 1625 — 288 kýt a v roku 1667 už 1075 kýt lanu). Oravský lan sa zväžal po pltiach do Bytče a tam sa spracovával v panskej tkáčovni, o ktorej máme záznam už z roku 1592. Túto tkáčovnu môžeme pokladať za predchodkyňu panských manufaktúr s tým rozdielom, že pravdepodobne pracovala len pre panskú potrebu. Tkáčovňu viedol odborný zmluvný tkáč, ktorý pracoval na troch krosnách s dvoma pomocníkmi a tkal plátno lanové, konopné a zrebné, obrusy a uteráky damaškové, konopné a lanové, hrubé a tenké z priadze, ktorú priadli šľachtické panny a zajaté Turkyne. Okrem toho odoberal aj konopné a zrebné sedliacke plátno a tenké sedliacke konopné plátno, utkané z dodanej priadze od sedliackych dievok. Tieto údaje sú čerpané zo zmluvy, uzavretej roku 1614 s panským tkáčom Václavom Kratochvíľom. Po vymretí Thurzovcov roku 1626 a rozpade panstva Thurzovského medzi dcéry miznú zprávy o panskej tkáčovni v Bytči.

Oravské valašské obyvateľstvo podľa urbára z roku 1677 sa vykupuje z po-

vinnosti odovzdávať ľanové kyty peňažitými platmi (platy „ľanové“) a z povinnosti spriadať panskú kúdeľ („pradličné“). Podľa prác Kavuljakových, Poloncových a Gotkiewiczových poznáme dobre ďalší vývoj a vieme, že v prvej štvrtine 18. stor. bola na Orave už aj v nevalašských dedinách rozvinutá výroba a obchod s plátnom, ľanovým semenom a s priadzou. Valasi na Orave v 17. stor. poznali pestovanie a spracovanie ľanu a pre ich urbáriálne povinnosti je charakteristické odovzdávanie ľanových kýt.

Túto povinnosť odovzdávať ľanové kyty (niekde popri konopných) nájdeme aj vo valašských dedinách v susednom Trenčiansku. Podľa urbáru panstva Budatínskeho z roku 1658 odovzdávali ľanové a konopné kyty Valasi v Nesluši, Ochodnici, Dunajove, v Čadci, Rakovej, Staškove a v Rudinskej (teraz okres Čadca). Celkom sa odovzdalo v Budatínskom panstve konopných kýt 95 a ľanových 24. Príznačný je nepomer v odovzdávaní konopných a ľanových kýt. Pestovanie konopí bolo, ako vieme z urbárov v 16. a 17. storočí, na Slovensku (okrem východného Slovenska) oveľa rozšírenejšie ako pestovanie ľanu. Z konopí sa odovzdával okrem stonkov aj semenec ako „pôstna strava“ a surovina pre tlačenia oleja. Otázku odovzdávania popruhov (cingula) od Valachov na Kysuciach zatiaľ nechávam otvorenú, kým sa nevyjasní, či popruhy boli z remeňa alebo z konopí či ľanu.

Toto sú, pravda, len začiatky výskumu. Otázku pestovania ľanu a konopí u valašského obyvateľstva bude treba ďalej sledovať najmä v Liptove, na Spiši i v Gemeri, kým bude možné spraviť určitejšie uzávery.

Nepochybnú účasť valašského obyvateľstva vo výrobe vlneného textilu v 17. stor. dokazujú valašské súkna a hune a existencia osobitných valašských stúp.

Už roku 1590 levočský cech súkenníkov v 21. článku svojich artikuloz zakázal Valachom predávať a nosiť na trhy súkno (Gewand), ktoré sami vyrábajú. Domáca výroba ľanového valašského súkna a huní od začiatku narážala na cechovo organizované mestské súkenníctvo a z konkurenčných dôvodov bolo valašské súkno vyhánané z trhov. Príslušníkovi súkennického cechu sa prísne zakazovalo ubíjať, kramplovať alebo farbiť valašskú vlnu. Súkennícki knapi mohli robiť odborné práce u Valachov len výnimočne so súhlasom cechu, keď nemohli nájsť robotu u súkennického majstra. Valašské súkno mohli súkennícki majstri vyrábať len s povolením cechu a pre osobnú potrebu. Ako v Žiline, tak aj v Púchove roku 1638 bolo zakázané podľa tovarišských artikuloz predávať na trhu „sedlskej a valaskej roboty súkna“ — i tu výskum počet podobných zákazov hádam rozmnoží. Postavy mestského súkna boli označované olovenou pečatou ako výrobnou značkou a prísne bol trestaný ten obchodník so súknom, ktorý na valašské súkno privesil podvodne pečat. Valašské súkna a hune teda nesmeli vybočiť zo svojho určenia: byť podradným tovarom pre výrobu odevov pastierov, panských služobníkov a valašských obyvateľov. Pred jeho výrobcami boli starostlivo skrývané pokročilejšie spôsoby výroby mestských farebných súken. Azda v nijakom inom remesle nevystupuje tak jasne feudálnym spôsobom života podmienený rozdiel a odlišenie mestskej cechovej výroby od „sedlskej a valaskej roboty“, od výroby ľudovej (valašská výroba súkna je postavená v dokladoch 17. storočia na úroveň výroby ľudovej a znamená dosiaľ nepreskúmaný prínos valašského osadníctva do ľudovej kultúry slovenskej).

## ĽUDOVÝ LOV ZVERINY NA HANDLOCH POČIATKOM XIX. STOROČIA

A. Stránsky

Na juh od mesta Brezna rozprestiera sa veľká lesná oblasť nazývaná Čiernohronskou, pretože všetky jej vody odvádza Čierny Hron. V XVI. storočí boli tieto obrovské pralesy kolonizované drevorubačmi, ktorí tu ťažili a splavovali siahové drevo pre potreby erárnych baní a hút. Boli to ľudia viac-menej slobodní, nepodliehali feudálnej vrchnosti ani stolici, boli oslobodení od daní, vojenskej služby a mohli sa voľne sťahovať. Ich vrchnosťou bola Banskobystrická banská komora, ktorej predávali vyťažené drevo. Volali sa Handelci a ich osady Handle, čo sa odvodzuje od nemeckého mena „Händler, Holzhändler“, pretože svoje vyťažené drevo komore predávali. K handelským slobodám patrili i lov zveriny v čiernohronských lesoch. Ich spôsob života zachytil Štefan Petruš, farár na Čiernom Hrone v rokoch 1810–1818, vo svojom latinskom diele *Historico-statistica parochiae Nigro-Hronczensis sciagrafia*. Z tohto diela som čerpal i pre tento príspevok.

Medzi zverinou, ktorá na počiatku XIX. storočia oživovala čiernohronské pralesy, významný bol medveď (*Ursus arctos*). V západnej Európe, ako v Nemecku a vo Francúzsku, bol vtedy známy len z maľovaných obrázkov, ale na čiernohronských drevorubačstvách nebolo dieťaťa, ktoré by nebolo videlo medveďa ak nie živého, tak aspoň zastreleného.

Keď v jeseni začal zrieť ovos na Handloch, alebo sa urodilo veľa bukvíc, medvede sa túlili po lesoch v skupinách po troch až štyroch. Ak bol ovos zasiaty na poliach medzi lesmi, medvede ho tak vypásli, že to vypadalo ako po ľadovej búrke. V neskorej jeseni, v novembri alebo v decembri, poťažne keď napadol prvý sneh, usporiadali na ne hromadné poľovačky, zvané „na pohon“.

V ohlásený deň včasráno zišli sa na ustálené miesto drevorubači vyzbrojení sekerami, drúkmi a čiastočne puškami, asi do 100 chlapov, často i vo väčšom počte. So sebou si priniesli požívatinu na dva — tri dni. Pod vedením breznianskeho lesného pojazdného alebo majstra drevorubačov na čiernohronskom Kráme vyrazili k lesu, v ktorom predošlý deň objavili stopy medveďa. Na okraji lesa sa rozdelili na honcov a strelcov a prečítali im lovecké pravidlá, ktoré musia zachovávať. Boli to tieto predpisy: 1. Strelci nesmú fajčiť na svojom štande, lebo medveď ako každá zver zďaleka zvetrí cudzí zápach. 2. Strelci sa musia ukryť v najväčšej tichosti a nesmú sa hýbať. Majú byť od seba vzdialení asi na dohodenie kameňa. 3. Keď na niektorom bode palebnej čiary zaznie výstrel, nehýbu sa z miesta, ale každý vyčká príchod honcov na svojom štande; aby sa nestalo, žeby sa na prvý výstrel všetci narýchlo zbehli a ostatná zver, ktorá pred honcami uteká, palebnú čiaru bez výstrelu prebehla. 4. Je potrebné, aby každý strelcec, na ktorého zver smeruje, pripustil ju k sebe čím bližšie a nech ju dobre trafi, ostatní strelci však, ak zver predsa ušla, nech po nej strieľajú i z väčšej vzdialenosti. 5. Honci, keď na okrajoch krídel dostali znamenie pištoľou, nech naraz vyrazia; nech nekráčajú spolu viacerí, ale nech tvoria reťaz na spôsob útočiaceho vojska na fronte. Nech celý les, ktorým prejdú, naplnia krikom, strachom a hrôzou.

Takto poučení strelci postavili sa do postrehu na jednom okraji lesa a honci

z druhého okraju robili útok. Keď sa všetky tieto úlohy previedli v potrebnom poriadku, možno vypovedať nesmiernu radosť a potešenie lovcov, keď počuli rachot pušiek a ich ozvenu či už zo stredu alebo z jedného či druhého krídla. Táto radosť sa ešte stupňovala pri slávnostnom hlásení pádu medveďa.

Zver niekedy padla pri prvej rane, ale občas, ak prvý lovec zle trafil, bolo treba ďalších 10—15 výstrelův, než sa podarilo zlomiť rozzurenú divokosť medveďa.

Po prvom víťaznom boji celá skupina lovcov a honcov sa usadila na mieste už vopred určenom a obedovala pri žartovných rozprávkach a kritických úvahách o ukončenom boji.

Ak slnko vysoko svietilo, pokúsili sa ešte v ten istý deň o ďalšie šťastie. Noc strávili po okolitých kolibách a senníkoch, alebo roztrúsene pri ohňoch pod hustou čečinou stromov. Keďže noc bola v tomto období už hodne dlhá a chladná, krátili si ju hrou, spevom, tancom, hlúpostami a rôznymi žartovnými rozprávkami. Nasledujúci deň a niekedy i tretí deň sa poľovačky opakovali po iných lesných porastoch. Nakoniec sa mäso zabitých medveďov rozdelilo medzi Handelcami a každý dostal páleného po jednej polšestinke. Len medvedie labky a koža sa odovzdala Banskobystrickému lesnému úradu.

Niekedy sa podarilo medveďa zastreliť aj v dobe ovsenej žatvy. Lenčo sa na Handloch začali ovse belieť k zrelosti, prichádzali medvede zo susedných lesov a predbehnúc majiteľa siatiny, celú jeho nádej na úrodu zničili. Takýto osud obyčajne postihoval siatiny na klčoviskách medzi lesmi a na okrajoch lesov. Keď tu prišiel medveď, postavil sa na zadné nohy a prednými labami ako rukami naraz zmotál celé viazanice klasov a plnou tlamou ich pohlcoval. Neuspokojil sa však len raz urobiť škodu na určitom poli, ale opätovne ho navštevoval. Keď spozorovali takého nevďačného mlatca, postarali sa o to, aby ho pri najbližšej nočnej návšteve žalostne privítali dvaja-traja priatelia s puškami. Vedeli zostrojiť aj osídla, aby človek nemusel vonku nocovať a zver sa zastrelila sama. Po celom poličku pretiahli lano, ktorého jeden koniec priviazali o spúšť pušky, upevnenej na jednej strane poľa na dve vidlice. Ak sa medveď alebo iná zver tohto lana len dotkla, puška hneď vystrelila. Ak všetko dobre pripravili, skaza medveďa bola neodvratná. Na Handloch nie jeden medveď skončil takouto samovraždou pri hroznom bručaní.

Podobne ako medveďov poľovali i na vlkov (*Canis lupus*), ktorí sa na Handloch objavovali cez celý rok. Na Handloch mali vlci žatvu nielen v zime, ale i v lete, lebo v handelských lesoch bolo 11 ovčích salašov a pásol sa tam aj všetok handelský dobytok. Tu letovali vlci z celého okolia. Ani v zime nechýbala korisť týmto večne hladným zlodejom. V lesoch bolo mnoho sŕn, ktoré vo veľkom snehu ľahko ulovili; zahanbili aj najlepších poľovných psov.

Aby sme poznali celú pravdu o škodách, urobme si predstavu z týchto údajov. Roku 1815 od decembra do apríla bolo v čiernohronských lesoch nájdené 11 roztrhaných sŕn, 7 psov, 10 ošípaných a 2 husi. Ale tu sa uvádzajú len tie, ktorých roztrhané mäso bolo nájdené. V lete 1814 roztrhali vlci 3 volov, 8 kráv, 2 kone, 9 ošípaných a omnoho väčšie množstvo oviec, ktorých presný počet sa nedal zistiť. A aké opatrenia spravili na odvrátenie toľkých škôd? Keď sa objavil vlk v Čechách alebo v Nemecku, poľahke v inej západnej krajine, hneď ozbrojili celé obce a na verejný náklad usporiadali generálny lov proti vlkom. Ale na Handloch vlk pohltil jednému jalovicu, druhému prasa, ovcu alebo iné domáce zviera — a čo sa stalo? Poškodený bedár plakal, horko vzdy-



chal, klial, že mu bol uchvátený ťažko získaný dobytok, ale komorná vrchnosť cez to prešla bezohľadnou nestarostlivosťou. Od roku 1810 ani raz nebola usporiadaná riadna poľovačka proti vlkom! Ak vylúčime niekoľko nevážnych pokusov, pri ktorých siedmi — ôsmi poľovníci s takým istým počtom honcov podnikli len tak narýchlo niečo, keď im bolo hlásené, že priam teraz uchytil vlk kus zo stáda. A skutočne. Ešte nikdy pri takýchto malých výpravách nebol vlk zabitý. V decembri 1814 naraz napadlo 13 vlkov istý zimný lesný salaš. Oproti tomu za päť rokov (1810—1815) bolo na Handloch zastrelené len 5 vlkov. Štefan Petruš dodáva, že „ani nemožno veriť, že sa tento stav zlepši, dokiaľ nebudú ozbrojení všetci pastieri a nebudú proti vlkom usporiadané časté generálne poľovačky“.

Vlkov zvykli poľovať „na pohon“ podobne ako medveďov. Ale lovili ich tiež postriežkami. Nástražné jamy obyčajne vykopali mimo dediny v miestach, kde vlci alebo líšky prechádzali. Jama musela byť veľká štyri alebo päť štvorcových stôp a prikryli ju doskami alebo kmeňmi stromov trochu vyššie od terénu. Na bočnej strane zostrojili otvor na spôsob okienka. Od tohto okienka vo vzdialenosti slabého hodu kameňom pribili zdochlinu psa alebo koňa. Za mesačnej noci pri okienku sa robila postriežka. Vlci, poľahne líšky, zďaleka zavoňali zdochlinu, preto sa usilovali naplniť svoj žaludok ponúknutým sústom, pričom často stratili život.

Oblúbenou bývala tiež poľovačka na kuny, ktoré lovili pre vzácnu kožušinu. Na Čiernych Handloch sa nachádzala kuna so žltým hrdlom, ktorú Linné označuje „cum gula pallida“ a na Handloch ju obyčajne volali „kuna“ (*Martes abietum*). Kuna skalná s bielym hrdlom sa na Handloch volala „dnovikou“, pretože poľuje i vo dne, zatiaľ čo prvý druh si zaobstaráva pokrm len v noci. Francúzsky prírodospytec Buffon tento druh s bielym hrdlom nazýva kunou domácou a hovorí, že tento druh kún zvykol prebývať po dedinách na povalách domov, v senníkoch a v opustených staviskách. Na Handloch však oba druhy kún prebývajú v lesoch a žiadna z nich sa k dedinám nepribližuje. Je však pravdou, že kunu s bielym hrdlom často pristihli v senníkoch po kľčoviskách medzi lesmi, ako lovila myši. Bolo oblúbenou zábavou Handelcov loviť týchto vzácných dravcov. V zime, keď jeden deň snežilo a na budúcu noc bolo jasno, nasledujúci deň hneď zrána bol najlepší lov. Takýto čerstvý sneh volali „mladzík“ alebo „obnova“. Museli sa zísť traja: jeden vyzbrojený sekerou a dvaja puškami. Išli spoločne do lesa a kde objavili stopy po kune v novom snehu, kráčali tým smerom, kam stopy viedli. Niekedy museli pochodiť celé lesy, kým prišli k cieľu. Kde stopy zanikli, tam sa už kuna isto skrývala v niektorom strúchnivelom strome. Dvaja lovci s puškami obsadili strom a tretí so sekerou začal po ňom udierať. Najprv len pomaly a ak skrývajúca sa zver hneď nevyskočila, potom silnejšie. Niekedy musel udierať tak silno, že ho bolo počuť až na dve hodiny. Konečne, keď z veвериčieho peľechu alebo z diery dutého stromu hľadaná zver vyskočila, lovci vystrelili. Podľa toho, či už dobre trafili alebo nie, prenasledovali utekajúcu kunu, kým svoj cieľ nedosiahli. Občas takáto spoločnosť „kunárov“ — ako ich obecne nazývali — ulovila denne i dve — tri, inokedy ani jednu podľa toho, ako vedeli presne alebo do vzduchu strieľať. Každý rok sa okolo 20 až 25 kuních koží vynieslo z Handlov, aby ich čo najlepšie odpredali.

Kunám a líškam po handelských lesoch stavali tiež osídla. Na zvalený veľký

strom položili iný slabší kmeň, ale dosť ťažký, aby zavalil šelmu. Tenší koniec tohto slabšieho kmeňa upevnili k spodnému silnejšiemu, kdežto jeho hrubší koniec zdvihli do výšky asi jednej stopy a podopreli ho hladkým jazýčkom, na ktorom bol priviazaný kúsok mäsa alebo veveričkina nôžka. Kuna, poťažne líška, túlajúca sa po lesoch za potravou, ak zavoňala mäso, stúpila na pripravené osídlo, chcúc pripravenú pochúťku zožrať. Pritom vytrhla podperu a vrchný kmeň ju zadlávil.

Jedno z najtichších a najpokojnejších zvierat čiernohronských lesov je jeleň lesný (*Cervus elephus*). Už na prvý pohľad sa zdá, že jeho účelom je zdobiť opustené lesy a užívať pokoj v zapadliskách, vzdialených od ľudského hluku. Komorní úradníci podľa úprav komorného grófa konali poľovačky na jelene, zvané „na pohon“, ale od roku 1805 žiadneho neulovili. Je isté, že v čiernohronských lesoch sa ešte jelene objavovali, ale musí sa tiež priznať, že boli zriedkavejší ako v minulosti. Okrem zapadlých lesov Strundženého, kde by sme ich nikdy nehľadali nadarmo, po ostatných lesoch potulovali sa len osamele a nie každoročne. Voľakedy, ako to starí ľudia hovoria, boli jelene tak časté na Handloch, že sa pripojili ku stádam dobytká, hnaným na pašu, a ich ručanie sa v jeseni ozývalo po celých Handloch. Na vrchu Baba mali jelene kúpeľ, Handelcami nazývaný „kúpalisko“, a na Kamenistej zas „solisko“. Je to kraj od prírody soľnatý, kde rastie soľnatá tráva a sama pôda akoby vypotovala soľ. Sem chodili v minulosti jelene lízať soľ, neskoršie sa tam stádovite schádzali srnci. Odchod jeleňov z Čiernohronia pripisovali Handelci rôznym poverám; pravdou však bude, že táto voľakedy tak divoká a tichá krajina stala sa ľudnatejšou. Kde ľudia preniknú, tam počuť častejšie hlučné práce, ktoré rušia pokoj zveriny.

Ďalšou okrasou čiernohronských lesov je srna lesná (*capreolus capreolus*). Marne by sme ju hľadali vo vysokých horských polohách, ako na Vepore alebo na holiach; nenachádza sa ani v starých porastoch. Miluje miesta nižšie položené s mladými stromkami a tienisté kroviny. V takýchto miestach bezpečne nájdeme srnčiu rodinu, obyčajne srnca s dvoma mláďatkami. Tam bývajú pravidelne po celý rok, v tom istom úseku lesa, ktorý si vyvolili, ba i keď sú z toho miesta vyhnaté, opätovne sa tu vracajú.

Proti týmto tak krásnym a užitočným obyvateľom lesov usporadúvali tu po rôznych lesoch časté poľovačky, a to verejné i súkromné. Asi pred jednou generáciou bola tu väčšia hojnosť vysokej zveriny, nebolo roka, v ktorom by neboli ulovili 30 až 40 srn. V posledných rokoch ich podstatne zdecimovali vlci a Radvanszkovci z Radvane, takže Handelci sa museli uspokojiť ročne s 10 až 16 kusmi.

Lov na srncov sa pripravoval nasledovne:

Za plnej zimy, keď hlboké snehy na spôsob periny pokrývali zem a priechodné boli len vozové cesty po údoliach a lesoch, po ktorých Handelci privážali palivové drevo, vyslali viac dvojíc Handelcov — stopovačov — na rôzne miesta, aby preskúmali celé lesy a rúbaniská (hovoria tomu „polesiť“) a dobre si zaznamenali, koľko srnčích stôp vedie dnu a von.

Nasledujúci deň ráno nakrmili ovsenou kašou poľovných psov a tí, čo dobre poznali všetky otvory v lesoch, vyviedli ich do srnčej pastvy. Strelci obsadili lesné cesty, založili ohne, fajčili, rozprávali sa a tak čakali príchod srncov. Psov nepustili všetkých naraz, len jedného alebo dvoch za každým srncom,

ktorých vyplašili z brloha. Ich počet ľahko zistili podľa stôp v snehu. Srnci bežali k lesným otvorom, k hlavným cestám a schodným chodníkom. Ani blízko dýmiace ohne neodstrašili bežiacie srny. Ak nevideli pred sebou nič pohyblivé, išli až ku samým ohňom, kde ich však čakala skaza od pripravených lovcov. Takéto poľovačky sa opakovali i na druhý a tretí deň, dokiaľ psy od vyčerpania neupadli do akejsi bezmocnej lenivosti. Koľké straty sa tu urobili na týchto tichých zveroch, hlavne ak sneh krátko predtým zmäkol a vytvoril sa na jeho povrchu ľadový srieň. Tento psov sice udržal, ale štíhle nohy sŕn prepustil.

V letnej dobe podobným spôsobom sa organizovali pohony na srny. V lete však nevysielali stopovačov, ani ohne nekladli, ale ku vodám a potokom stávali postrehy.

Ostáva ešte niečo povedať o love vtákov na Handloch.

Medzi všetkými vtákmi Handelci si najviac cenili kuroptvu (jariabok, császármadár), ktorú pre veľkú vzácnosť obecne nazývali „ptákom“. Po tomto vtákovi Handelci tak túžili, že často odložili sŕne kráľovské práce na rúbaniskách a oddávali sa jeho chytaniu. Každý ding robotníkov (skupina 8 drevorubačov) musel každoročne odovzdať do kuchyne hlavného komorného grófa jeden pár týchto vtákov. Tento príjem mal komorný gróf zapísaný i vo svojej investitúre.

Kuroptvy chytali trojakým spôsobom. Pišťalkou napodobňovali hlas kuroptvy a prilákali ju na dostrel pušky. Tento spôsob volali „na vábe“. Inokedy naháňali ich do siete, alebo im nastavovali slučky, osídla. Celý komplex čiernohronských lesov býval rozdelený medzi dingami aktívnych drevorubačov a v čiastke vyznačenej jednému dingu bolo zakázané stavať druhému dingu osídla. Takýmto spôsobom každoročne zadusili vyše 100 kuroptiev okrem tých, ktoré padli za korisť kunám. Predsa však týchto vzácných vtákov bývalo na Handloch vždy hojne.

## O MOŽNOSTECH VYUŽITÍ STROJŮ NA DĚRNÉ ŠTÍTKY KE ZPRACOVÁNÍ ETNOGRAFICKÝCH ÚDAJŮ

*Josef Hora*

Podle dosavadních zkušeností jsou obvykle pro zpracování problémů v naší společnosti nejvhodnější stroje na děrné štítky. Tyto stroje jsou také mnohem dosažitelnější než počítače LGP, Ural apod.

Prvním úkolem bude v každém případě ujasnit si pravděpodobný objem celé práce, obsah, četnost a rozsah (i druhové rozrůznění) údajů, jež bude třeba zpracovávat, odhadnout časové lhůty a množství podkladů, jež budou SPS odevzdávány k vyděrování štítků, a v jakých sestavách bude požadováno zpracování. Podle toho rozvrhne projektant SPS údaje do děrného štítku.

V našich strojně početních stanicích se používá dvou systémů děrných štítků, a to buď štítku 80místného (holeritový systém IBM, SAM, BULL) nebo 90míst-

ného (stroje fy Remington-Rand a čs. stroje Aritma). Problematika obou systémů je obdobná a proto budu hovořit z hlediska použití našich čs. strojů.

Děrný štítek 90místného systému je rozdělen do horní a dolní poloviny po 45 sloupcích, z nichž v každém může být vyděrováno 6 otvorů. Tyto otvory mají shora dolů význam 0, 1, 3, 5, 7 a 9. Sudá čísla jsou tvořena 2 otvory, a to z čísla o 1 nižšího a současně děrováním znaku 9, tedy  $2 = 1 + 9$ ,  $4 = 3 + 9$ ,  $6 = 5 + 9$  a  $8 = 7 + 9$ . Tohoto — tzv. Powersova — kódu můžeme využít tak, že například znak „7“ použijeme pro označení jednoho jevu, znaku „9“ pro druhý a znak „8“ může označovat jejich kombinaci (současný výskyt obou). Při vypnutí jedné z obou jehel můžeme jednotlivý znak na třídíči sloučit se současným výskytem obou (při vypnutí jehly „9“ bude znak „8“ padat do stejné přihrádky jako znak „7“). Abecední znaky jsou v kódu Aritma označovány jedním až čtyřmi otvory. Jejich použití má dvojí výhodu: použitím abecedy uspoříme vytváření číselníku a indexu pro převádění údajů do číselných znaků pro děrování a zpět při čtení štítku, dále nám umožňuje rozšíření kapacity sloupce: Při použití číselných znaků můžeme v jednom sloupci vyznačit maximálně 10 vzájemně se vylučujících eventualit (znak 0 až 9). Je-li takových eventualit více než 10, potřebovali bychom už 2 sloupce pro vyjádření 11–100 eventualit, 3 pro 101–1000 atd. To by bylo často velmi neekonomické, víme-li, že sice 10 znaků nestačí, ale maximální výskyt různých eventualit nepřekročí 20. Zde se nabízí možnost buď použít čísel 1–9 a pro hodnoty 11–19 použít opakování číslic 1–9 s nadděrovanou nulou, nebo použít abecedy, která sama o sobě dává 29 možností, v kombinaci s číselnými znaky potom 36 možností (I = 1, G = 6, 0 = nule. 37. možností je znak „—“, děrovaný 5 otvory). Abeceda má však také dvě nevýhody, a sice: k seřazení souboru jedním sloupcem je třeba tří průchodů třídíčem, což při větším rozsahu tříděného údaje může znamenat velké nároky časové a tím i finanční, dále, chceme-li v budoucnu — po zpracování sestav, v nichž budeme provádět vyhodnocení — použít štítků jako kartotéky a za tím účelem přímo na štítcích převést děrované údaje popisovačem do alfanumerických znaků, máme v současné době možnost takto popsat pouze číselné údaje, neboť popisovače fy Remington-Rand jsou stavěny na jiný abecední kód, a fa Aritma dosud popisovače nevyrábí.

Hovořil jsem zatím o takových případech, kdy jednotlivé eventuality se vzájemně vylučují, nebo jejich současný výskyt označujeme dalším — odlišným — číslem. Mohou se nám ovšem v praxi vyskytnout i případy, kdy lze sledovaný objekt hodnotit různě, nebo jeví znaky, náležející do různých kategorií. Zde musíme buď pro takové hledisko vyhradit tolik sloupců, kolik je hledisek a zde vyznačovat pouze „ano“ a „ne“ a do jednoho sloupce shrnovat opět pouze znaky vzájemně se vylučující, což bude možná působit potíže při rozvržení štítku (dostatek místa) nebo při třídění (slučovat znaky z různých sloupců), nebo pro každý případ opakovaný vytvořit zvláštní odkazový štítek, což zvýší náklady zpracování. Naskytá se však třetí možnost (opět s omezením). Jedná-li se pouze o třídící znak, který nebudeme sledovat v tabelaci, můžeme mu vyhradit 2 sloupce *pod sebou*, a děrovat 45místným systémem (odpovídá systému 80místných štítků), kde pro každou číslici (0, 1, 2 atd.) je vyhrazen zvláštní řádek a navíc je zde řádek pro 11 a 12. Zde potom máme možnost děrovat současně všechny potřebné znaky (třeba 3, 6 a 8) a připojením třídíče Aritma T 200 na 45místný štítek a zapojením příslušných jehel kdykoliv vy-

brat potřebné znaky bez ohledu na to, jsou-li děrovány ještě znaky další. Tyto údaje však nebude možné přebírat do tabulačních opisů. Protože děrování přímo ze sbírek by bylo pro pracovníky SPS dost nesnadné (nemluvě o nedostupnosti sbírek po dobu, kterou by byly v SPS) a zhotovování zvláštních předklíčovaných dokladů jen pro zhotovení děrných štítků by bylo neekonomické a zbytečně pracné, řešíme v hudebně folkloristické komisi tuto otázku tak, že si necháváme zhotovit štítky s předtiskem („sružené štítky“), na nichž pracovník ŮEF vyznačuje tužkou nebo inkoustem klasifikaci písně číselně a abecedně a tyto štítky jsou předávány k děrování. Aby se možnost záměny základního a odkazového štítku omezila na minimum, máme rozlišovací znak ve štítcích předděrován, a pracovník vyjímá štítky buď z krabice základních nebo z krabice odkazových štítků.

Děrování je ze všech prací, prováděných SPS, nejnákladnější, a proto se mu snažíme pokud možno vyhnout. Je proto výhodné, pokud rozsah údajů na štítku nepřesáhne 40 sloupců číselných údajů, použít děrování marcscanningem. Při tomto systému vyznačuje pracovník údaje do štítku proškrtnutím příslušného okénka a je možné bez dalšího nákladu současně razit společný údaj, (např. odkaz na sbírku), který nemusí být na štítku vyznačen, takže rozšiřuje daný počet 40 sloupců. Setříděním podle určitého hlediska dostáváme možnost dalších dorazů společných údajů, jež jsou stále ještě podstatně levnější, než ruční děrování celých štítků.

Po vyděrování štítků SPS setřídí štítky v pořadí podle sbírky a zhotoví tabulační opis všech vyděrovaných údajů, který se opticky překontroluje. Tabulátor vysečítá počet průchodů (tj. všechny vyděrované štítky), a součet vypíše na konec každé části sestavy (za sbírkou). Protože odkazové štítky označujeme ve své akci „O“ a základní štítky „1“, součtem znaku „druh štítku“ dostáváme současně kontrolní číslo základních fondů pobočky (v budoucnu celého ústavu).

Naděrované štítky můžeme setřídít podle kteréhokoliv hlediska, které je ve štítku děrováno. Abychom však nemuseli znovu při každém zkoumání štítky podle stejného hlediska třídít, zhotovujeme po každém seřazení štítků tabulační opis, ke kterému se můžeme v budoucnu kdykoliv vrátit, aniž bychom znovu zpracovávali štítky. Stroje Aritma T 320 mohou vyhotovit sestavu o pěti stupních součtu (např. T za taktém dvoudobým, třídobým; U za taktovým půdorysem — každý rozdělen na T za dvoudobým a třídobým taktém; V za versifikací — každá rozdělena na jednotlivé taktové půdorysy; Z za způsobem řazení — aa/ab, aa/ba, aa/bb apod.; F z aformací — 2řádky, 3řádky, 4řádky celkem), do které budou přeneseny ze štítku buď všechny údaje, nebo jen ty, které chceme sledovat, a to na jednom řádku údaje jednoho štítku. Setřídíme-li dva nebo více druhů štítků dohromady (k této cestě budeme sahat tehdy, nestačí-li nám 90 sloupců pro podchycení všech jevů, které chceme současně sledovat, oba druhy štítku musí však mít shodné ty údaje, jimiž je chceme setřídít), můžeme žádané údaje z obou štítků psát vedle sebe na jediný řádek až do rozsahu 120 znaků. Zajímá-li nás pouze počet každého výskytu bez odkazu na jednotlivé případy, zpracujeme sestavu „tabelovanou“, do níž budeme psát pouze ty znaky, jimiž třídíme, a součty, kolikrát se vyskytly. Sestava má obvykle šíři 44 cm (může být při menším rozsahu údajů užší) a SPS ji zpracuje buď jako souvislý pás, nebo trhanou na žádaný formát (třeba 30 cm). Lze současně vytisknout 3 vyhotovení (v našem případě pro pražské, brněnské

a bratislavské pracoviště), které lze dalším opakováním tabelace zdvoj- nebo vícenásobit. Po opotřebování lze štítky levně mechanicky zreprodukovat. Tuto reprodukci lze provést na stroji T 320 současně s tabelací, tedy bez dalších nákladů. Ke štítkům se ovšem po základním zpracování budeme vracet teprve tehdy, budeme-li zkoumat dosud nepostižené vztahy.

Při rozboru lidových písní zabývalo se dosud pražské pracoviště ÚEF rozbohem melodického incipitu a brněnské rozbohem metroritmického schématu. Budeme tedy v Brně připravovat děrování základních štítků pro celostní znaky písně a v Praze pomocných štítků pro incipit. V Praze po vyhodnocení incipitu jsou nuceni provádět rozbor melodie (celostního znaku), kterou se v Brně nezabýváme. Abychom tyto údaje dostali do brněnského štítku, vyhražujeme stejné sloupce (není to podmínkou, ale usnadňuje to práci) méně obsazeného pražského štítku těmito údaji, které v kterékoliv fázi dalšího zpracování *mechanicky* přeneseme na příslušný štítek základní. Stejnou operaci lze provést ze štítku textového nebo tanečního, shledáme-li to nutným a bude-li na štítku dosud volný prostor. Ale ani když už bude štítek plně obsazen, není tato cesta uzavřena, neboť přeneseme potřebnou část údajů do štítků nových, z nichž vypustíme ty údaje, jejichž vzájemné vztahy nebudeme sledovat a tak obdržíme potřebné místo pro postižení nových vztahů.

Kdybychom měli vyhodnocovat závěry teprve po zpracování celého materiálu, který čítá v jedné pobočce asi 80.000 písní, čekali bychom na výsledky řadu let, možná desetiletí. To je neúnosné jak vědecky, tak hospodářsky a proto budeme v přenášení sbírek do štítků postupovat od základních sbírek (Erben, Sušil, Bartoš, Holas, Slovenské spevy), z nichž vypracujeme postupně všechny žádané vztahy. K tomuto základnímu kompletu budeme v průběhu dalších let přidávat další zpracované sbírky, jejichž zpracováním budeme dílčí výsledky korigovat, a to tak, že zpracujeme další část jako dodatek samostatně, a teprve při větším souboru oba díly spojíme. Změní-li se v tomto průběhu klasifikace některého hlediska, není tím původní štítek znehodnocen, neboť kromě reprodukce s opravou (změnou děrovaného data lze použít i doděrování původního znaku na změněný (např. k „9“ doděrujeme „7“, dostáváme „8“, doděrováním „1“ dostáváme „M“, doděrováním „3“ dostáváme „X“. Naopak doděrujeme-li k „3“ znaky „1“ a „8“, můžeme rovněž obdržet „X“ a tak oba znaky sloučit do jedné kategorie. Původní hledisko např. „6“ potřebujeme rozlišit na 3 hlediska další: doděrováním „0“ dostaneme „Y“, doděrováním „7“ dostaneme „B“ a zbytek ponecháme beze změny).

Nákupní cena štítků je Kčs 20,— za 1000 kusů. Naděrování plně obsazených štítků s částí abecedních údajů představuje podle fakturačních sazeb n. p. ÚME zhruba 260,— Kčs, děrování marcscanningem asi 20,— Kčs. Všechny tyto sazby jsou ovšem přibližné, protože se mění v závislosti na velikosti zpracovávaného souboru. Třídění souboru o 60.000 položkách čtyřmi sloupci stojí 208,— Kčs (stejně by nás stálo třídění 1 sloupcem, pokud bychom v něm používali současně abecedních a číselných znaků), a tabelace téhož souboru 264,— Kčs.

## ZPRÁVY NSČ A SNS

*II. valné shromáždění Slovenskej národopisnej spoločnosti*

*II. valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti*

Ve dnech 5. a 6. prosince 1963 se konalo v Martině II. valné shromáždění Slovenskej národopisnej spoločnosti a valné shromáždění Národopisné spoločnosti československé. Zasedání se zúčastnilo 48 členů SNS a NSČ a dr. S. Zečević z Jugoslávie. Společné zasedání SNS a NSČ mělo následující program:

*5. prosince 1963*

- 10,00 hod. — Zasedání hlavního výboru NSČ
- 11,00 hod. — Zasedání redakční rady Věstníku NSČ a SNS
- 15,00 hod. — Společné valné shromáždění SNS a NSČ
- M. Markuš — Zahájení, přivítání členů a hostů

### Volba pracovního předsednictva

- K. Dvořák — Význam společných shromáždění a pracovních porad NSČ a SNS. Zpráva o činnosti NSČ za rok 1963
- L. Holý — Doplnky a hospodářská zpráva k činnosti NSČ
- A. Pranda — Zpráva vědeckého tajemníka o činnosti SNS
- J. Kantár — Zpráva hospodáře SNS
- S. Švecová — Zpráva revizní komise NSČ
- J. Michálek — Zpráva revizní komise SNS

### Diskuse

### Absolutorium

### Volba nového výboru SNS

### Usnesení

- 20,00 hod. — Filmové představení v místním kinu: 100 roků Matice slovenskej
- K. Plicka — Zem spieva

*6. prosince 1963*

- 9,00 hod. — Přednášky
- J. Paška — Sto rokov Matice slovenskej a tradície Muzeálnej spoločnosti slovenskej
- S. Zečević — Slovenské menšiny v Jugoslávii
- J. Podolák — Zpráva o výsledkoch výskumu pastierstva na Slovensku z prostriedkov SNS

## Diskuse

- J. Hora – Použití strojového zpracování informací při analýze písňových nápěvů  
14,00 hod. – Volná tribuna  
J. Orel – Tkaniny v období Velké Moravy  
M. Jeršová – Valašské obyvatelstvo a valašská textilná výroba v 17. storočí  
A. Stránský – Ludový lov zveriny na Čiernom Hrone na počiatku 19. storočia  
J. Vařeka – Výzkum lidové hmotné kultury v poddolovaných oblastech  
P. Kuka – Výzkum pastierstva v okolí Zvolena a výzkum ohrozenéj oblasti Žiar nad Hronom  
F. Vančík – K problematice etnografické terminologie  
J. Čabiňák – Výzkum ukrajinského etnika v ČSSR  
I. Heroldová – K problematice českého etnika v Polsku (společně s F. Vančíkem)  
O. Skalníková – Dosavadní výsledky výzkumu české menšiny v Rumunsku (společně s J. Jechem, V. Karbusickým a V. Scheuflerem)  
V. Karbusický – Zpěvní kultura Čechů v Rumunsku  
L. Ondrejka – Čo môžem poskytnúť členom SNS ako zememerač

### I. valné shromáždění

1. Společné valné shromáždění Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV a Národopisné spoločnosti československé při ČSAV zahájil a všechny přítomné přivítal předseda SNS Michal Markuš. Konstatoval, že valné shromáždění SNS bylo svoláno podle stanov po třech letech a že počet účastníků odpovídá směrnicím, takže valné shromáždění je usnášení schopné. Vyzval přítomné uctít jednominutovým tichem památku zemřelých členů SNS (prof. V. Ondroucha a Št. Tótha). Dále zdůraznil význam společného valného shromáždění SNS a NSČ a jednotného programu, které vyjadřují společné cíle. Zdůraznil, že hlavní úlohou valného shromáždění je zhodnotit činnost za uplynulé období a vytýčit základní směrnice pro následující tři roky. Po zahájení valného shromáždění přečetl doc. K. Dvořák list akademika Jana Eisnera, v kterém jako zástupce ČSAV omlouvá svoji nepřítomnost a přeje zasedání mnoho úspěchů.

Vědecký tajemník SNS Adam Pranda seznámil přítomné členy s podrobným programem na oba dny. Účastníci valného shromáždění schválili navržený program v plném rozsahu, bez připomínek.

2. Na návrh hlavního výboru NSČ předsednictvo hlavního výboru tvořili: akademik J. Horák, doc. K. Dvořák, M. Markuš, L. Holý a A. Pranda. Do pracovního předsednictva byli zvoleni valným shromážděním na návrh hlavního výboru NSČ: doc. K. Dvořák, E. Kahounová a Št. Mruškovič. Do návrhové komise byli valným shromážděním na návrh hlavního výboru NSČ zvoleni: M. Markuš, J. Frolec a V. Gašparíková.

3. Doc. K. Dvořák ve svém projevu o významu společných shromáždění a pracovních porad NSČ a SNS zdůraznil, že první společné valné shromáždění



NSČ a SNS se koná v Martině. To není jen projevem tradicionalismu, ale zdůrazněním významu stého výročí činnosti Matice slovenskej a 70. výročí založení Muzeálnej spoločnosti slovenskej, jejich funkce a úlohy v národní kultuře slovenské, jakož i významu v rozvoji etnografie a folkloristiky. Proto tomuto společnému valnému shromáždění je zapotřebí dát takovou náplň a vytvořit takové předpoklady, které by pomohly dosáhnout vytčené cíle v rozvoji národopisného výzkumu a sblížení našich národů. Je nutné přenést těžiště jednání na odborné pole, promyšleně vypracovat plány práce a jejich koordinaci a při sestavování plánů se vyhýbat duplicitě. Konfrontování různých hledisek na řešení vědeckých problémů lze nejlépe uskutečnit při osobních setkáních. Proto společná jednání a rovněž tak společná valná shromáždění mají přispět k zvýšení efektivnosti práce, neboť vytvářejí předpoklady pro vzájemná seznámení a porozumění pracovníků obou našich národů. Pro budoucnost se doporučuje změnit valná shromáždění na pracovní konference a uskutečňovat je začátkem kalendářního roku z důvodů finančních i pracovních (aby se podávala zpráva o činnosti za celý uplynulý rok). Dále navrhl zvýšit odbornou úroveň zasedání a jeho přitažlivost hlavně zásluhou volné tribuny, jejíž náplň je nutno publikovat napřed s tézemi, aby se s nimi mohli seznámit všichni členové.

4. Ve zprávě o činnosti NSČ, kterou přednesl doc. K. Dvořák, se především vzalo na vědomí sloučení Společnosti československých národopisců při ČSAV a Národopisné společnosti československé, které se uskutečnilo počátkem roku 1963. Tím se v Národopisné společnosti československé při ČSAV — jak byla pojmenována nová Společnost — zvýšil nejen počet řádných členů, ale také se rozšířily řady dopisujících členů. Po sloučení Zpráv SČN a SNS s Věstníkem NSČ na společný orgán Věstník NSČ a SNS a po založení odbočky NSČ v Brně jeví se aktuální otázka rozvíjení mezinárodních styků. Je nutné uvážit složení dosavadních pracovních skupin (komisí) a přijmout návrhy na jejich reorganizaci. V čele programu na rok 1964 stojí otázka vnitřní konsolidace NSČ.

V minulém roce činnost komisí vcelku neochabla. Nejlépe pracovala komise hudebně folkloristická, taneční a slovesně folkloristická. Některé jejich výsledky vzbudily zájem i v zahraničí, např. katalogizace prózy, třídění tanců. Zasílání materiálů členům podnítilo vědeckou práci. Překonávala se izolovanost a individualismus, zdůraznily se formy kolektivní práce.

Komise pro výzkum průmyslových oblastí konala výzkum Ostravska a Havířova, pro který sestavila dotazníky.

Mapovací a dopisovatelská komise se sloučily v zájmu soustředěnějšího styku s dopisovateli, jejichž síť se rozšířila. Pasivní dopisující členové se vyloučili, takže současný stav dopisujících členů NSČ je 360 osob. Založila se komise pro studium výtvarného umění. Archivní komise pracovala na odevzdání fondů NSČ Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, čímž se současně zpřístupní archivní fondy badatelům. K tomuto účelu bude vypracován soupis fondů. Terminologická komise vypracovala seznam deziderát. Pravidelně se scházela i propagační komise, která uspořádala cyklus přednášek o životě a umění českého lidu.

Roku 1963 byla vydána dvě čísla sloučeného Věstníku NSČ a SNS. Poněvadž koncepce Věstníku je zatím problematická, je nutno se jí zabývat podrobněji. Dosud se nepodařilo prosadit vydávání folkloristické ročenky. Též se málo rozvíjely zahraniční styky a spolupráce kromě využívání pobytu cizích etno-

grafů a folkloristů u nás k přednáškám. V budoucnu je nutno realizovat i starší plány spolupráce s Polskem a Jugoslávií, jakož i otázku zastoupení NSČ na mezinárodní konferenci v Moskvě roku 1964. Vcelku možno rok 1963 považovat za přechod k vnitřní konsolidaci. Z diskuse se očekávají podněty na zpřesnění plánu na příští rok.

5. L. Holý doplnil zprávu o činnosti NSČ některými údaji a současně přečetl i zprávu hospodáře a revizorů.

Národopisná společnost československá měla roku 1963:

5 čestných členů, 149 řádných členů, 81 dopisujících členů a 360 spolupracovníků v mapovací akci. O činnosti odbočky NSČ v Brně v krátkosti referoval doc. R. Jeřábek.

Vzhledem k tomu, že valné shromáždění NSČ tohoto roku jen hodnotilo činnost za rok 1963, ale nevolilo nový výbor, byla pracovní část valného shromáždění NSČ skončena.

6. A. Pranda podal zprávu o činnosti Slovenskej národopisnej spoločnosti za období 1961–1963. Zdůraznil význam II. valného shromáždění SNS, jednak vzhledem k tomu, že se uskutečňuje společně s valným shromážděním NSČ a jednak proto, že se koná v jubilejním roce, ve kterém jsme oslavovali 100 roků Matice slovenskej a 70. výročí založení Muzeálnej spoločnosti slovenskej, k jejichž pokrokovému odkazu a tradicím se SNS hlásí. Zvláštní význam má toto valné shromáždění proto, že slovenská a česká etnografie a folkloristika stojí před úlohou řešit mnohé teoretické a metodologické otázky, související s výzkumem současnosti, s výzkumem změn, které ve způsobu života a kultury lidu nastaly vlivem industrializace a socialistické kolektivizace. Tyto aktuální otázky se prodiskutují hlavně v pracovní části společného valného shromáždění, ve volné tribuně.

Vzhledem k tomu, že zpráva o pěti letech činnosti SNS (1958–1962) (Slovenský národopis roč. XI, č. 4, str. 585–595) byla rozdána všem účastníkům společného valného shromáždění, vědecký tajemník SNS se ve své zprávě omezil jen na doplnění údajů z roku 1963 a na jejich porovnání s celým funkčním obdobím.

V roce 1963 měla SNS 98 řádných členů, 72 dopisujících členů a její činnost se zaměřovala na následující body:

a) organizované budování a upevňování SNS a jejich odboček. Tak se 13. 10. 1961 založila Východoslovenská odbočka v Košicích a 29. 1. 1962 Stredoslovenská odbočka SNS v Martině. Jejich úlohou je v rámci kraje organizovat etnografické a folkloristické pracovníky a zájemce o sbírání národopisného materiálu a ve smyslu stanov provádět výzkum a sběr národopisného materiálu v oblasti výstavby průmyslového centra v Košicích nebo v zátopových a ohrožených oblastech.

b) Rozvíjení vědeckovýzkumné a sběratelskodokumentační činnosti. V roce 1963 uskutečnila SNS 44 výzkumných a do 30 listopadu 15 výkupných akcí. Slovenská národopisná společnost se zaměřila hlavně na organizování větších kolektivních akcí. Prvou takovou akcí byl výzkum a sběr partyzánského folkloru, druhou výzkum lidového stavitelství a bydlení, třetí a v současnosti v ČSSR největší výzkumnou akcí je základní výzkum pastýřství na Slovensku, který Slovenská národopisná společnost uskutečňuje v rámci Mezinárodní komise pro studium lidové kultury karpatské oblasti. Podílejí se na něm i po-

sluchači národopisu z Prahy, Brna a Bratislavy. Výkupy se získaly materiály jednak z terénu (k současnému obrazu způsobu života a kultury lidu), jednak z archivů (k vývinu a dějinám lidové kultury),

c) rozvíjení přednáškové činnosti. Roku 1963 se uskutečnilo 16 přednáškových akcí (z toho VO SNS — 3 a SO SNS — 4). V rámci SNS byly uspořádány i přednášky některých předních zahraničních vědců (Grabowski, Mišínská, Barabás, Koev-Stojanov, Bodgál, Zečević), prostřednictvím kterých SNS navázala prvé kontakty a spolupráci se zahraničním,

d) organizování a rozvíjení publikační činnosti. Roku 1963 vyšel separát Pět roků činnosti SNS (1958—1962), a připravila se příručka o způsobu obdělávání půdy a pěstování obilí. Ve spolupráci s jinými národopisnými institucemi se v uplynulém roce připravil a vydal: ve Spisech NÚ SAV sborník Ludové stavitelstvo na Slovensku a je připraven sborník Národopisný archiv I. Ve spolupráci s NSČ vyšel roku 1963 Věstník NSČ a SNS.

7. J. Kantár přečetl zprávu o hospodaření SNS za uplynulé období tři let (1961—1963). Zpráva byla rozdělena do těchto částí: příjmy, vydání, zůstatek k 30. listopadu 1963, majetek SNS (vědecké pomocné přístroje investičního charakteru, drobné krátkodobé předměty), archivní fond SNS (k 30. listopadu 1963 je evidováno 206 výzkumných a výkupných materiálů), knihovna SNS a sklad vydaných publikací SNS (doposud nepředané zásoby).

8. J. Michálek přečetl zprávu revizní komise SNS, která zjistila, že účetní evidence byla vedena podle platných předpisů a skutečný stav odpovídá zavedeným účetním dokladům, že zpráva hospodáře souhlasí se skutečným stavem finančního hospodářství, že výbor SNS rozvíjel svoji činnost v intencích stanov, nedošlo k porušení stanoveného plánu činnosti a hospodaření s finančními prostředky odpovídá plánu činnosti SNS.

9. Diskuse se rozproudila hlavně okolo zvýšení členských příspěvků, do jejichž sumy (25,— Kčs ročně) by se zahrnuly i poplatky za tisk Věstníku NSČ a SNS. Po delší diskusi se přijalo toto usnesení:

*Usnesení:*

Valné shromáždění SNS a NSČ pověřuje výbor SNS a NSČ vyřešit náplň Věstníku NSČ a SNS ve smyslu usnesení hlavního výboru NSČ z 5. prosince 1963 a usnesení redakční rady Věstníku NSČ a SNS z 5. prosince 1963 a současně zplnomocňuje oba výbory, aby po zkušenostech roku 1964 zvýšil se členský příspěvek o předpokládaný průměr vydání za Věstník NSČ a SNS počínaje rokem 1965.

Dále se diskutovalo o přednáškové činnosti, hlavně o honorářích a cestovním přednášejících a též o zainteresování dalších zájemců o sběratelskou práci. Po delší diskusi přijalo valné shromáždění toto usnesení:

Usnesení: Valné shromáždění pověřuje výbory NSČ a SNS uvést novou koncepci Věstníku NSČ a SNS do praxe, přičemž se nevyklučuje možnost uskutěňovat instruktáže dopisujících členů i prostřednictvím Věstníku NSČ a SNS, ovšem nutno instruktáže dopisujícím členům poskytovat přednostně vydáváním cyklostylovaných a tištěných dotazníků a návodů.

10. Po skončení diskuse byla dalším bodem volba nového výboru SNS a zástupců SNS do hlavního výboru NSČ. S. Mruškovič přečetl předsednictvu SNS navrženou kandidátku, přičemž se zjistila nepřítomnost 6 (šesti) navržených členů výboru. Po vysvětlení jejich nepřítomnosti a po prohlášení, že všichni

navrzení souhlasí s přijetím uvedených funkcí, valné shromáždění aklamací jednomyslně přijalo navrženou kandidátku. Do nového výboru SNS byli na funkční období 1964–1966 zvoleni tito členové SNS:

předseda	– dr. Jan Mjartan, CSc. (NÚ SAV)
místopředseda	– prof. dr. Andrej Melicharčík, CSc. (FFUK)
vědecký tajemník	– dr. Adam Pranda (NÚ SAV, do 31. 12. 1964) prom. hist. Ema Kahounová (NÚ SAV, od 1. 1. 1965)
hospodář	– prom. hist. Svetozar Švehlák (NÚ SAV, do 31. 12. 1964) – prom. hist. Lubica Droppová (NÚ SAV, od 1. 1. 1965)
zástupce SAV	– prom. hist. Emília Horváthová, CSc. (NÚ SAV)
SO SNS	– prom. hist. Pavol Kuka (OVM Zvolen)
VO SNS	– dr. Michal Markuš (NÚ SAV Košice)
členové	– prom. hist. Igor Krištek (SNM Martin) – Pavel Stano (ÚLUV)
náhradníci	– prom. hist. Štefan Apáthy, CSc. (NÚ SAV) – dr. Soňa Burlasová (NÚ SAV) – prom. ped. Ladislav Leng, CSc. (ÚHV SAV) – dr. Ján Podolák, CSc. (NÚ SAV)
revizoři	– prom. hist. Martin Slivka (ČSŠF) – prom. hist. Jano Botik (FFUK) – prom. hist. Ján Kantár (NÚ SAV)

#### Do výboru NSČ:

I. místopředseda	– dr. Ján Mjartan, CSc. (NÚ SAV) – prof. dr. Andrej Melicharčík, CSc. (FFUK) – prom. hist. Emília Horváthová, CSc. (NÚ SAV) – prom. hist. Ema Kahounová (NÚ SAV)
------------------	---

#### Do redakční rady Věstníku NSČ a SNS:

členové	– prom. hist. Lubica Droppová (NÚ SAV) – dr. Adam Pranda (NÚ SAV)
---------	--

11. Zasedání zvoleného výboru SNS a hlavního výboru NSČ se pro nepřítomnost převážné většiny členů nekonalo. Schůzky obou výborů se svolají ve vhodné době, nejpozději do konce ledna 1964. Usnesení valného shromáždění SNS a NSČ, které na základě přednesených zpráv o činnosti a na základě diskuse připravila návrhová komise, bylo přečteno a členstvem schváleno následující den.

12. Večer účastníci valného shromáždění se zájmem zhlédli filmy 100 roků Matice slovenskej a národopisný film Karla Plicky Zem spieva.

#### II. Přednášky

Dne 6. prosince 1963 dopoledne pokračovalo společné valné shromáždění SNS a NSČ pracovním programem. Za předsednictva akademika J. Horáka, doc. K. Dvořáka, Š. Mruškoviče a A. Prandy vedl schůzku doc. K. Dvořák. Konstatoval velkou účast členů a zdůraznil pracovní charakter tohoto zasedání.

Byly prosloveny tyto přednášky a referáty:

1. J. Paška, Sto rokov Matice slovenskej a tradície Muzeálnej spoločnosti slovenskej (přednáška je otištěna v tomto čísle Věstníku).
2. S. Zečević, Slovenské mešiny v Jugoslávii (přednáška je otištěna v tomto čísle Věstníku).
3. J. Podolák, Zpráva o výsledcích výzkumu pastýřství na Slovensku z prostředků SNS. Autor se ve svém referátě zaměřil hlavně na přehled o dosa-  
vadních výzkumech této problematiky, které uskutečnili vědci jiných  
společenskovědeckých disciplín (historici, jazykovědci) a o metodických zku-  
šenostech, získaných při základním výzkumu pastýřstva na Slovensku, kte-  
roužto akci v rámci Mezinárodní komise pro studium lidové kultury karpatské  
oblasti, organizačně a finančně zabezpečuje Slovenská národopisná spoloč-  
nosť. Materiály získané výzkumem jsou uloženy v archivním fondu SNS  
a budou použity se souhlasem sběratelů na vypracování syntézy.

### III. Diskuse a usnesení

Po skončených přednáškách se rozvinula diskuse zejména k otázce účasti posluchačů národopisu na výzkumných akcích. Konstatovalo se, že zapojení studentů do výzkumné práce prospívá nejen vědě, ale též pedagogické praxi. Dále se diskutovalo o účasti českých a slovenských národopisců na mezinárodním kongresu v Moskvě roku 1964, přičemž bylo zjištěno, že zatímco z jiných zemí je počet přihlášených účastníků několik desítek, z ČSSR — podle předběžných přihlášek se mají zúčastnit jen 3—4 pracovníci. Proto se doporučuje tuto otázku zahrnout do usnesení.

Poněvadž se plánovaná přednáška V. Pletky o současném stavu a perspektivách strojového zpracování etnografických a folklorních materiálů v ČSSR pro nepřítomnost autora neuskutečnila, J. Hora rozšířil svůj diskusní příspěvek a informoval účastníky společného valného shromáždění o možnostech využití strojů na dírkové štítky při zpracování etnografických údajů.

(Jeho diskusní příspěvek je otištěn v tomto čísle Věstníku.)

### Usnesení

Navržená komise v zastoupení s. Frolce předložila účastníkům společného valného shromáždění návrh na *usnesení* v tomto znění:

Valné shromáždění NSČ a SNS ukládá výboru NSČ a SNS:

- a) Změnit valné shromáždění na výroční konferenci v trvání asi dva a půl dne.
- b) Půl roku dopředu ohlásit vybraný seznam témat, rozeslat včas předem teze přihlášených příspěvků a na konferenci již jen diskutovat k daným problémům. Na výročních konferencích projednat též otázky reprezentace československé národopisné vědy v zahraničí (např. vysílání československých zástupců na zahraniční kongresy ap.).

c) Výroční konferenci pořádat vždy v druhé polovině ledna z důvodů finančních (otázka cestovného) i organizačních (po uzávěrce roku).

d) Hlavní výbor NSČ a SNS se pověřuje, aby zabezpečil patřičné zastoupení a spolupráci etnografů a folkloristů při organizování VI. mezinárodního slavistického kongresu, který se má konat v Praze.

e) Předsednictvo NSČ se pověřuje, aby s ministerstvem školství a kultury znovu projednalo otázku účasti českých a slovenských etnografů a folkloristů na Mezinárodním kongrese antropologických a etnologických věd v Moskvě roku 1964.

f) Hlavní výbor NSČ zabezpečí pravidelné vydávání Věstníku NSČ a SNS. Současně se výbor NSČ i výbor SNS zplnomocňuje zvýšit členský příspěvek členů NSČ a SNS, do jehož částky by byla zahrnuta i cena Věstníku.

g) Redakci Věstníku NSČ a SNS se ukládá přejít k nové koncepci, aby se Věstník stal obrazem celé činnosti NSČ a SNS, všech úseků jejich práce a všech komisí. Metodické a odborné vedení dopisovatelů zabezpečovat jiným způsobem (např. rozmnožováním cyklostylovaných a jiných materiálů, návodů ap.). Zavést do Věstníku NSČ a SNS tyto rubriky:

- zásadní úvodní teoretický příspěvek,
- přednášky,
- materiálové příspěvky v zkráceném informativním znění,
- zprávy,
- bibliografické přílohy.

Za jednotlivé rubriky osobně odpovídají určení členové redakční rady Věstníku NSČ a SNS. Na slovenskou část Věstníku odpovídají s. L. Droppová a A. Pranda.

h) Hlavní výbor NSČ zabezpečí přednáškovou činnost Národopisné společnosti československé při ČSAV podobně jako na Slovensku.

i) Rozsah dosavadní činnosti výzkumné, přednáškové a publikační nejen udržet, ale hledat i nové formy jejich rozšíření a prohloubení v úzké spolupráci obou Společností a ústavů akademie věd.

Nakonec valné shromáždění NSČ a SNS po menších doplňcích formálního charakteru, které jsou zahrnuty do tohoto návrhu zde uveřejněného, schválilo a přijalo jednomyslně uvedené usnesení jako zásadní směrnici činnosti výboru NSČ i výboru SNS na následující funkční období v letech 1964–1966.

Tím se vyčerpal dopolední program. Předsedající zasedání skončili.

#### IV. Volná tribuna

Dne 6. prosince 1963 odpoledne pokračovalo společné valné shromáždění NSČ a SNS dalším pracovním programem, a to volnou tribunou a diskusí. V rámci volné tribuny byly předneseny referáty, diskusní příspěvky a vědecká oznámení zařazená předsednictvem SNS do těchto skupin: historie, současnost, výzkumy v zahraničí aj. V rámci volné tribuny byly předneseny tyto referáty:

1. J. Orel, Tkaniny z období Velké Moravy. (Referát je otištěn v tomto čísle Věstníku.)
2. M. Jeršová, Valašské obyvatelstvo a textilná výroba valašská v 17. stor. (Referát je otištěn v tomto čísle Věstníku.)
3. A. Stránský, Ludový lov zveriny na Čiernom Hrone (na Handloch) na počiatku 19. stor. (Referát je otištěn v tomto čísle Věstníku.)

4. J. Vařeka, Výzkum lidové hudební kultury v zátopových a poddolovaných oblastech roku 1963. Autor po zjištění, že se má v Severočeském hnědouhelném revíru do roku 1980 zrušit, anebo zlikvidovat téměř 150 obcí a osad, upozornil na nutnost urychleného výzkumu v těchto místech. Podal přehled dosavadních výzkumů a referoval o dlouhodobém plánu výzkumu hmotné kultury v zátopových oblastech. Nakonec podrobně referoval o výzkumu z roku 1963 v oblasti Aše, Kadaňska, Chomutovska, Žluticka, Ústecka atd. Jeho výsledkem je zhruba tisíc lístků, 200 kreseb, půdorysů, situací, řezů a 1300 dokumentárních fotografií. Nejprve se výzkumy omezovaly na zaznamenávání lidové hmotné kultury, v současnosti došlo při jejich realizaci ke kvalitativnější změně, která spočívá v systematickosti a komplexnosti. (Referát bude otištěn v Čes. lidu.)

5. P. Kuka, Výzkum pastierstva v okolí Zvolena a výzkum ohrožené oblasti Žiar nad Hronom. (Referát je otištěn v tomto čísle Věstníku.)

6. Fr. Vančík, K problematice etnografické terminologie: Autor se omezil na stručné sdělení, co se na tomto úseku činí ve zvláštní komisi a upozornil též, že této problematice bude nutno věnovat větší pozornost. Jeho diskusní příspěvek bude otištěn v příštím čísle Věstníku.

7. I. Heroldová, K problematice českého etnika v Polsku. Autorka referovala obsírně o problematice výzkumu českého etnika v Polsku o způsobu vystěhování, o hmotné a duchovní kultuře, zachovávané až do současnosti, a též o jejich přesídlování po roce 1945. Její referát bude otištěn v Českém lidu.

8. V. Karbusický, Dosavadní výsledky výzkumu české menšiny v Rumunsku. Autor shrnul ve svém referátě jednak diskusní příspěvek V. Scheuflera a O. Skalníkové, který je otištěn v tomto čísle Věstníku, jednak svůj vlastní o zpěvné kultuře. Stručně seznámil přítomné posluchače o dosavadních výsledcích tohoto širě organizovaného výzkumu českého etnika v Rumunsku.

9. J. Čabiňák, Výzkum ukrajinského etnika v ČSSR. (Referát je otištěn v tomto čísle Věstníku.)

10. L. Ondrejka, Co můžem poskytnúť členom SNS ako zememerač. Autor stručně upozornil přítomné na možnosti, v kterých jim může on, jako zeměměřič, pomoci. Jde jednak o vyhotovení různých plánů osídlení, obcí, jednak o zapisování názvosloví (pozemkových názvů), jednak o fotografickou dokumentaci některých etnografických jevů v současnosti, případně o zpřístupnění dalších potřebných údajů z archivu v rámci možnosti.

## ZPRÁVY O ČINNOSTI KOMISÍ NSČ

### *Z činnosti Komise pro výzkum průmyslových oblastí*

Komise pro výzkum průmyslových oblastí čítá 16 členů-etnografů a folkloristů, kteří studují (většinou ještě vedle jiných úkolů) způsob života obyvatel v průmyslových oblastech. Provádějí se výzkumy na Brněnsku a Gottwaldovsku, na Ostravsku, v Severočeském uhelném revíru, v některých částech Prahy a na Slovensku v oblasti výstavby Východoslovenských železáren. Vliv industrialisace na způsob života je sledován na Kysuci a v některých obcích pod Javorníky.

Účelem porad komise je seznámení se s problematikou té které oblasti a výměna pracovních zkušeností a s metodami jednotlivých pracovníků a konečně seznámit se s výsledky práce a metodickým přístupem badatelů v jiných zemích. Se zřetelem k tomuto cíli zaměřila komise svoji dosavadní činnost i plán na další období.

Tak například v loňském roce uspořádala komise pro širší okruh zájemců přednášku dr. Karla Fojtíka o výsledcích a metodách národopisného výzkumu současnosti v západním Německu. Bohaté zkušenosti, literaturu a rozsáhlou bibliografii získal dr. Fojtík při tříměsíčním studijním pobytu v Marburgu a jiných západo-německých městech. Počátkem letošního roku uskutečnila se diskuse o referátech některých členů komise, které mají být předneseny na Kongresu etnografů a antropologů v Moskvě. Byly předneseny a prodiskutovány teze referátu dr. Karbusického *Současný stav lidové zpěvnosti*, referát dr. Skalníkové k otázce studia rodinného života českého dělnictva za kapitalismu a ref. dr. Fojtíka *Některé problémy a výsledky etnografického výzkumu gottwaldovské průmyslové oblasti*.

Na zářijové schůzi komise seznámí účastníci kongresu ostatní členy komise s obsahem a pojetím referátů zahraničních delegátů, které mají být předneseny v podsekcí Metodika a metodologie v tématických skupinách Etnografie města a průmyslové oblasti a skupině Dělnický folklor. Na dalším zasedání počátkem příštího roku mají být předneseny diskusní příspěvky několika členů komise o zkušenostech ze studia současnosti na základě výsledků výzkumů z průmyslových oblastí, v nichž jsou prováděny. Pravidelným bodem programu schůzí jsou referáty o cizích publikacích, dotýkajících se předmětu našeho studia.

Účast a živá diskuse na posledních zasedáních ukázaly, že se jich členové zúčastňují se zájmem, vedeným snahou ujasnit si především metodologické otázky, které zejména při studiu současnosti vystupují do popředí.

J. Štastná

### *Z činnosti Propagační komise*

Propagační komise NSČ při ČSAV ve spolupráci s obvodním výborem Čs. společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a Ústředním kulturním domem dopravy a spojů v Praze 2 připravila v tomto domě cyklus deseti přednášek s názvem: *Umění a život českého lidu*. Cyklus byl zaměřen na sledování vývoje hmotné kultury lidu v Čechách a jeho úkolem bylo seznámit naši veřejnost s významem národopisu i novými výsledky, kterých dosáhl v posledních letech.

Podzimní běh byl zahájen 22. října m. r. a přednášky se konaly vždy po 14 dnech. Měl tato temata a lektory:

Roubená česká chalupa a její výtvarná hodnota. (Úvod cyklu a nové úkoly národopisu. Vývoj konstrukce a dispozice roubeného lidového domu v Čechách a jeho svěbytné architektury v jednotlivých oblastech. Lidová stavba z hlediska kulturního a její památková ochrana.) Arch. Ladislav Štěpánek.

Architektura lidových tvůrců. (Zděná lidová architektura jižních Čech. Odraz renesanční a barokní architektury v dílech lidových výtvarníků 19. století. Jihočeská oblast v dílech Jakuba Bursy, Josefa Šocha, Martina Patáka a Jana Panovce.) Arch. Jiří Waage.



Krása a život české vesnice. (Vývoj venkovských sídlišť v Čechách a forem bydlení v nich. Vesnice jako součást české krajiny. Perspektivní budoucnost socialistické vesnice.) Arch. Ladislav Štěpánek.

Vývoj forem zemědělství v zátopové oblasti Orlik. (Poznatky získané při soustavném průzkumu zátopových a jinak ohrožených oblastí. Odlišné formy zemědělství v různých terénních podmínkách orlické přehrady a jejich vývoj.) Arch. Lad. Štěpánek.

V jarním semestru následovaly přednášky:

O voroplavbě a vorářích. (Přehled dějin voroplavby v Čechách od dob nejstarších do současnosti. Způsob života a kultura plavců.) Dr. Vladimír Scheufler CSc.

Tradiční textil a současnost. (Lidové tkaniny jako inspirace současné produkce ŮLUV.) Dr. Jitka Staňková CSc.

Kulturní tradice českého hornictví. (Charakteristické rysy života a umělecké tvorby českých horníků.) Dr. Olga Skalníková CSc.

Přednášky byly doprovázeny diafilmy, barevnými diapozitivy i obrazy promítanými epidiaskopem. Cyklus byl u posluchačů velmi oblíben, o čemž svědčila průměrná návštěvnost 30 až 40 osob. Přesto ŮKDDS z úsporných důvodů po sedmé přednášce cyklus přerušil, takže se již neuskutečnily připravené přednášky: Lidový oděv v Orlických horách (Dr. Hana Hynková), Jak žili a žijí čeští vystěhovalci v zahraničí (Dr. Iva Heroldová) a Lidové zvyky ve vztahu k náboženství (Prom. hist. Fr. Vančík).

Byl to první cyklus národopisných přednášek v tomto rozsahu v Praze připravený, který ukázal, že veřejnost má zájem o tuto tematiku, neboť počet posluchačů stále vzrůstal a někteří z nich se i přihlásili do mapovací dopisovatelské akce.

Z toho důvodu připravujeme ve spolupráci s národopisným oddělením Národního muzea a Společnosti Národního muzea v Praze další cyklus přednášek, který by se uskutečnil v budově Národního muzea, a chceme jej zahájit opět na podzim tohoto roku.

L. Štěpánek

## DOTAZY

Bývalo zvykem v odborných časopisech, že umožňovaly rychlou a obsažnou výměnu informací otiskováním dotazů. Protože prospěch z takové výměny je očividný — svědčí o tom i zkušenost některých komisí Společnosti, které pro své členy rozmnožují informační materiál — rozhodla se redakce Věstníku obnovit pro ně příslušnou rubriku. Bylo by si přát, aby dnešní počínek našel hojně následovníků.

Odpovědi zašlete laskavě na adresu Národopisné společnosti československé při CSAV, Všehrdova 2, Praha 1.

### Dotaz č. 1

Obracíme se na čtenáře s prosbou, aby byli tak laskavi a upozornili nás na soukromé sběratele lidového umění výtvarného, které znají ve svém okolí. V případě, že sběratel se specializuje na určitý obor nebo několik oborů lidového umění (např. plastiky, pernikářské formy, výšivky apod.), tento odborný zájem sběratele poznamenejte. K informaci o sběrateli připojte pokud možno přesnou adresu (eventuálně i věk).

Obdobné informace bychom potřebovali o profesionálních fotografech, kteří pracovali koncem minulého a počátkem tohoto století v oblastech, kde se nosil tradiční oděv, kde jsou staré domy apod., a kteří mají buď sami nebo jejich příbuzní ve svém majetku kolekce negativů, např. svateb v tradičním oděvu, místních staveb, velikonočních, masopustních aj. zvykoslovných výjevů i jiných tradičních motivů. Zprávy o majitelích takovýchto negativů, jejich adresu, eventuálně s uvedením přibližného množství negativů a informace o sběratelích potřebujeme proto, abychom s nimi mohli navázat spolupráci.

**Komise pro studium lidového výtvarného projevu**

## Dotaz č. 2

Věděl by někdo něco bližšího (tj. přesný titul, autora, příp. edici a rok vydání) o cyklu kněžských anekdot, který vyšel česky asi před padesáti lety s názvem, jenž zní přibližně Na vinici Páně, a jehož hrdina se jmenuje Hašek Vašek? Jde tu totiž o adaptaci německého podání o hornopolickém arciděkanu W. Hockem, vulgo Hockewanzlovi, a bylo by třeba znát shody a rozdíly obou verzí.

**Karel Dvořák,**

**katedra etnografie a folkloristiky na filosofické fakultě Karlovy university**

## Резюме

Настоящий номер «Вестника» посвящен II общему собранию членов Словацкого этнографического общества и общему собранию Чехословацкого этнографического общества, которое состоялось 5—6 декабря 1963 года в городе Мартин. Помимо отчета о собрании, «Вестник» публикует зачитанные на нем доклады и рефераты: «100 лет Словацкой матицы» и традиции Словацкого музейного общества» (Юрай Пашка), «Словацкое меньшинство в Югославии» (Слободан Зечевич), «Изучение чешского меньшинства в румынском Банате» (Владимир Шейфлер, Ольга Скальникова), «Изучение этнографии украинского населения Чехословакии» (Ян Чабиняк), «Изучение области Жияр-на-Гроне (Средняя Словакия), где ведется строительство крупных промышленных предприятий» (Павол Кука), «Текстиль эпохи Великоморавской державы» (Ярослав Орел), «Валашское население и валашское текстильное производство в XVII в.» (М. Ершова), «Народная охота на Гандлах (Средняя Словакия) в начале XIX в.» (А. Странский), «О возможностях использования счетно-аналитических машин для обработки этнографических данных» (Иозеф Гора).

## SUMMARY

This issue of the Bulletin is devoted to the 2nd General Assembly of the Slovak Ethnographic Society and to the General Assembly of the Czechoslovak Ethnographic Society, held on 5th and 6th December 1963 in Martin. In addition to reports on the General Assembly the Bulletin prints the papers and communications delivered at the General Assembly: 100 years of the institution „Matices slovenská“ and the tradition of the Slovak Museal Society (Juraj Paška), The Slovak Minority in Yugoslavia (Slobodan Zetchevitch), Survey of Czech Minority in the Roumanian Bant (Vladimir Scheufler — Olga Skalníková), Survey of Ukranian Ethnography in Czechoslovakia (Jan Čabinák), Survey of the Region Žiar nad Hronom (Central Slovakia) where large industrial plants are being built (Pavol Kuka), Textile of the Great Moravian Period (Jaroslav Orel), Wallachian population and Wallachian textile production in the 17th century (M. Jeršová), Popular hunting in Handloch (Central Slovakia) in the early 19th century. (A. Stránský), The possibilities of using perforated punch cards machines for the processing of ethnographical data (Josef Hora).

## O B S A H

100 rokov Matice slovenskej a tradície Muzeálnej spoločnosti slovenskej ( <i>Juraj Paška</i> ) . . . . .	3
Slovenská menšina v Juhoslávii ( <i>Slobodan Zečević</i> ) . . . . .	7
Výzkum české menšiny v rumunském Banátě ( <i>Vladimír Scheufler — Olga Skalníková</i> ) . . . . .	11
Výzkum ukrajinského etnika v ČSSR ( <i>Ján Čabiňák</i> ) . . . . .	18
Výzkum ohrozenej oblasti Žiar n. Hronom ( <i>Pavol Kuka</i> ) . . . . .	19
Textil z veľkomoravského obdobia ( <i>Jaroslav Orel</i> ) . . . . .	20
Valašské obyvatelstvo a textilná výroba valašská v 17. storočí ( <i>M. Jeršová</i> ) . . . . .	22
Ľudový lov zveriny na Handloch počiatkom XIX. storočí ( <i>A. Stránsky</i> ) . . . . .	24
O možnostiach využitií strojů na děrné štítky pro zpracování etnografických údajů ( <i>Josef Hora</i> ) . . . . .	28
Zprávy NSČ a SNS . . . . .	32
Zprávy o činnosti komisí NSČ . . . . .	40
Dotazy . . . . .	47

## OBSAH

100 rokov Matice slovenskej a tradície Muzeálnej spoločnosti slovenskej ( <i>Juraj Paška</i> ) . . . . .	3
Slovenská menšina v Juhoslávii ( <i>Slobodan Zečević</i> ) . . . . .	7
Výskum českej menšiny v rumunskom Banáte ( <i>Vladimír Scheufler – Olga Skalníková</i> ) . . . . .	11
Výskum ukrajinského etnika v ČSSR ( <i>Ján Čabiňák</i> ) . . . . .	18
Výskum ohrozenej oblasti Žiar n. Hronom ( <i>Pavol Kuka</i> ) . . . . .	19
Textil z veľkomoravského obdobia ( <i>Jaroslav Orel</i> ) . . . . .	20
Valašské obyvatelstvo a textilná výroba valašská v 17. storočí ( <i>M. Jeršová</i> ) . . . . .	22
Ludový lov zveriny na Handloch počiatkom XIX. storočia ( <i>A. Stránsky</i> ) . . . . .	24
O možnostiach využitia strojů na dĕrné štítky pro zpracování etnografických údajů ( <i>Josef Hora</i> ) . . . . .	28
Zprávy NSČ a SNS . . . . .	32
Zprávy o činnosti komisí NSČ . . . . .	40
Dotazy . . . . .	47

504-1

## VĚSTNÍK

Národopisné společnosti československé při ČSAV a Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV.

---

Adresa: Národopisná spoločnosť československá, Praha 1, Malá Strana, Všešrdova 2.  
Předseda: doc. dr. Karel Dvořák. Redakční kruh: prom. hist. E. Droppová, prom. hist. L. Holý, CSc., doc. dr. R. Jeřábek, dr. H. Johnová, dr. V. Karbusický, dr. A. Pranda, doc. dr. D. Stránská, arch. L. Štěpánek. Uzávěrka 31. 1. 1964.

Vytisklo: Naše vojsko, závod 2.

A-15\*41141